स्वां-सिन्हः

श्री फणीन्द्ररत्न वज्राचार्य

रवि शाक्य, इखाछेँ, यल

नेपाल भाषा सफूगू २२ गू

स्वां-सिन्हः

श्री फणीन्द्ररत्न वज्राचार्य

प्रकाशक—
नेपाल भापा परिषद्
३६१ न्यत तुंछेँ,
कान्तिपुर १३ (नेपाल)

छ्याक अधिकार लेखकया
ने. सं. १०८०
छापांगु
देङ्गा १।२.५

थाकू—
हिमालय प्रेस
न:बहि, कान्तिपुर
नेपाल

पिका:पाखें

झी कवि चित्तधर 'हृदय' जुं थ्व 'स्वां-सिह्न:' सहितगु 'भिंलाय्‌भु' थ:गु हे खर्च तुका: नेपाल भाषा सफूगू २२ गू याना: पिकाय् दय्‌का थिया दीगु लुदनापुगु खँ ख:। छाय् धा:सा झीगु भाषाय् ग्यसुला:गु निबन्ध मगाना च्वंगु झी सकसिनं चा:, चायां छुयाय् उच्च साहित्यया सिर्जना ज्वीकेत कालया लुखाक्वय् पिया च्वनेमा:। तर थुलि याकनं थुलि सांस्कृतिक निबन्ध, व नं वय्‌क: कविजुया श्रीमती स्व० ज्ञानप्रभाया नामं छिकिपिन्त न्ह्यच्याके दुगु 'फणिमणिकिरणैर्ध्वस्त सर्वान्धकारा:' धा: थें 'फणीन्द्र' जुया मगजे 'रत्न' थें थीगु झीगु संस्कृतिया सम्पन्नताया चिं ख:। उकिं जिमित विश्वास दु थ्व सफुलिं कालेजया निबन्धया व अभाव छुं न छुं अवश्य पूर्ति यानो बी।

भिंलाय् भु

श्री फणीन्द्ररत्नजुं दकले ह्लापालाक थ्व 'स्वां-मिह्लः' ब्वति जितः लःह्लाय् हःगुलि जि अत्यन्त लय्ताग्या च्वना, पता लाक्क सिह्लः तिनाः, धधीमधीस्वाक स्वां छुनाः वस्पोलयात धन्यवाद जकसां दक्षिणा बी धका।

ख नं लय्ताया हे विषय, गुभाजुग्रा मचा, व्यावहारिक जगते पूजा-आजा यानाः स्वां-सिह्लः तिका जगु बानि, साहित्य-जगते वयाः नं पुजाभः बय्पा क्यन— स्वां-सिह्लः जक मखु 'मत', 'ह्लायूकं' व पतीया पुलां रूप 'धौभ्यगः' नापं तयाः, उकीसनं प्यंथयूत माःसां ज्यू धया थें 'कुसा' धका 'कुसालपते' नं दुथ्याकाः। ह्लानं 'बुद्ध व बुद्ध धर्म' व ला बौद्धतय् विषय हे जुल।

थथ्य पुजाभः ज्वलं खाःगु थ्व 'स्वां-सिह्लः' सकल नेपाल भाषाभाषी पासापिन्त नं इना बी मालि धयागु विचार जिमि 'व' नाप सह्ला याय् धकाः कलकत्ता ज्वना वना। 'व' यात ध नं धया— कासा छन्त स्वां काय् लाकी सिह्लः ? अथवा धौभ्यगः ? 'वं' छपु निपु निबन्ध न्यनाः ह्लि जक ह्लिला च्वन— "लेखकत धयापि गन जक थ्यं गन जक !" तर··· वया ह्लातं छिकिपिन्त इना बीके धयागु इच्छा मनेतुं घानाः ने. सं. १०८० सिल्लागाः ११ खुनु सुथे वयागु ज्यू मदुगु छँचले स्वां छुकाः च्वसिह्लः तयूके माल थ्व अभागी ह्लातं, गुगु ह्लातं ४१ दँ ह्लापा बिज्यासः द्यः साक्षि तयाः च्वसिह्लः छायूका !

थजु, कालया ज्या कालं यात। थुकियात दार्शनिकतसें 'संयोगा विप्रयोगान्ता' धका धाःसा भन्तेपिसं 'अनिच्चावत संखारा' धका धाइगु ज्वी, धाय् ब्यु। जितः ला ५ दँ ह्लापा 'व' यात च्वया तयागु 'स्मृति' कविताया दक्कय् क्वय्यागु चरण ह्लानं छको न्यंकाः व बेको काल नाप 'ह्राथ्या' याय् मासे वः—

"छ धैह्म नं ला 'स्मृति' हे जक ख्वः
'स्मृति' हे यानाः यनेबले
सुया छु ताकत भी निह्म फाय्गु
विजय मजू ला भीगु अले ?"

उकिं कविजु हरिकृष्णं थःगु 'ख्वबि' सफुली 'ख्वय् मफुपिन्त जिगु ल्वे पुंके' धया दी थें व 'स्मृति' अज्ज छिकिपिनिगु नं स्मृति पथे ल्यंकेत थ्व 'स्वां-सिह्नः' नेपाल भाषा परिषदयात लः ह्लाना। आः परिषदं नं स्मृतिया हे 'भिलाय् भु' ज्वनाः व 'स्वां-सिह्नः' छिकिपिन्त तःवइ, जितः विश्वास दु उकी छिकिपिसं नं स्नेहया देन्ना कुरकेगु लोमंका दी मखु।

ने. सं. १०८० चउला थ्वः ११

—चित्तधर 'हृदय'

स्वां-सिन्हः

कवि केशरी चित्तधर 'हृदय'या श्रीमती

स्व० ज्ञानप्रभा

गुम्हस्या पुण्यस्मृती थ्व सफू पिहाँ वया च्वन

लःह्लाना

थ्व

'स्वां-सिह्लः'

श्री कवि चित्तधर 'हृदय' यात

— फणीन्द्ररत्न वज्राचार्य

स्वां-सिह्लःया

ता	ज्वलं		पौ
१.	कुसा	(२१-८-०९ यँ) नसला सफुलि	३
२.	बुद्ध व बुद्ध धर्म	(५-९-०१२ ख्वप) धर्मोदय	८
३.	धौमेगः	(१२-१०-०१३ थ्यमि) निबन्ध रत्न सफुलि	१६
४.	ह्लायूकं	(१-१२-०१३ थ्यमि) धर्मोदयं	२५
५.	सिह्लः	(२५-१०-५८ कलकत्ता)	३३
६.	मत	(१-८-०१६ यँ)	४२
७.	स्वां	(५-८-०१६ यँ)	५६

स्वां
सि
न्हः

कुसा

व्यावहारिक जगते कुशलतापूर्वक व सुगमतापूर्वक व्यवहार यायत म्हीत आवश्यकीय वस्तु–गथे साधारण नय–त्वने–पुनेनं मगाना घड़ि, पचुकालिखि, सुलचं व याउँक व याकनं वय-वने यायत निघःचा-खः, सलम्वाबग्गी, फ्यूखः व न्ह्यसः–लिसः यायत सःसाः व यांसःसाः थें—आरामी वस्तुया नं आवश्यकता बढये जुल। थ्व आरामी वस्तु मध्ये कुसा नं छगू किसिमया आरामदायक वस्तु हे खः छाय् कि कुसा मदयक नं आपासिनं ज्या चलय यानाच्वन गुमिसं कि कुसा तयमफु। कुसा मेमेगु आरामिक वस्तुथें नाकं मू मतू व तःमि–चीमि निखलःयातं उतिकं हे आवश्यक जू, तथापि प्रायः गरीब जनतां कुसा छ्यपा हे तयत थाकु। केवल कुसा जक मखु, प्रायः थ्व सभ्य संसारे गुलितक याउँगु, अःपुगु, छिंगु व म्हंचागु चीज वल, तर व धनया अभावं गरीब जनतां चलययाय मखं। गथे प्रगतिशील व सभ्यतापूर्ण ज्याभः, वास, बिजुलि, घड़ि व पचुकालिखि आदि व अफ भिंगु शिक्षा समेतं। थ्व म्ही मामूली व्यक्ति कुयाज्वीगु साधारण कुसा जक खः नत्र जा उनिन्काथे च्वना कुयावइगु भ्फलर दुगु भ्फिलिमिलि व रंगीचंगी कुसायात आवश्यकीय कुसा धका धाय फइमखु। व ला पक्कां विलासी कुसा जक मखसे व्वसा खः। यग्गु थजु व नं छगू किसिमया कुसा हे खः।

मानव समाजे कुसाया सृष्टि गबले जुल–धाय थाकु। अथे ला अनुमान यायफु कि गबले मनुखं चिकु व तांनोया वास्ता तया पुने सल थ्वया नापनापं हे कुसाया जन्म जुल। तर थौंकन्हेयागु सिँचु, नँचु व प्लास्टिकचु दुगु थें जागु काप:या कुसा जा धात्थें नं खइमखु। सिह्वाज्याबले ज्यापु-दाजुपिसं छ्यलीगु सिह्वाज्या कुसा स्वया मीसं न्ह्यलुमंके फु कि थौंकह्निस्या कुसाया तापायृबाज्या थ्व हे सिह्वाज्या कुसा खः। थुकिं सीदत लपते द्वारा बनय जूगु सिह्वाज्या कुसा हे कुसाया आदि सृष्टि खः। उकिं थ्व कुसा दयकुगु लपतेया समेत 'कुसा लपते' नां च्वन। सिह्वाज्या कुसाया विकसित रूप लपते कुसा खः गुगु आपा याना लत्याबले दान याइगुलि लपते कुसायात 'लत्या कुसा' धका धयाछ्वत। थ्व हे कुसाया छय आधुनिक कुसा खः। मनुख्या विचार बल्लानावंलिसे इमिसं न्हू छ्योगु वस्तुया रूप नं छसिकथं हिलावं; गथे कि ह्लापा पुने हे मसःपिं मनुखं सिमाहःया व छ्यंगूया लं फीयसयकल, लिपा तँय् व कपायृया का द्वारा काप: थाना प्युप्युं थौंकन्हिस्याथेंजागु नायूगु अनेतने काप:या रूप हिल। अले कुसां नं थ्व हे क्रम ज्वंगु खः।

क्रमशः कुसाया विकास जुजुं वन। लपते कुसाया लिपा काप:यागु छत्रकुसाया जन्म जुल। थ्व छत्रकुसा दयकेगु विचार पुखुली बुयाच्वंगु पलेलालपतें व बर्षा प्यागु सीँ बुयावइगु चखुं-चिया कुसां बिल। नत्र सिह्वाज्या कुसां लपते कुसा वया सिँयागु कंलाय् दुगु ती व चायके ज्यूगु छत्र कुसाया तँय् थ्यने थाकु।

थ्व छत्रकुसा दुसां साधारण जनतां छ्यलेमखं—अथे हे जुजुखल: थायृपा व द्योतयृगु निम्ति जक चलय यात, छायृ

कि छत्रं कीत ल्यूने कुसां कीकाच्वनिह्म छह्म कुसाच्यो मानि। उकीसं छत्र नाकं हे भयातु। छत्र कुसाय् भिंभिंगु कापः तयगु, सिथे छ्वाख्यरं झल्लर घायगु, नोया चुइ बुट्टा कियातःगु वहःपातां भुनेगु व लुँयागु गजू तयगु चलन जुयावल। गुगुं छत्र ला स्वतँ तक तया नं दयकाहल। आतक नं झीथाय् नेपाले द्योखः जात्रा यायत छत्र मदयक मगा व छत्र ज्वँमि छत्र चाहीकेगु चलन नं द हे दनि। थँबहिली चकंद्योया स्वँतजा छत्र व लायकुली चीर स्वाइगु स्वँतजा छत्र आतकं झीसं खना हे च्वनातिनि। वास्तवे धायमाल धासा लपते कुसा व सिह्लाज्या कुसा नं झीथाय् मतंनि। थ्व नेपामितय् संस्कृती प्रेम दुगुया चिं खः।

अले जुजुपिंत वा मवःसां कुसां कीगु रहर जुल। कुसायात तःधंगु मान बिल। तर जुजुया न्ह्योने, अभ लायकुली सम्म नं सर्वसाधारण जनतातयत कुसां कीके मबिल। थुलि जक मखु, थम्हं कत्यलातयापिं सामन्ती जुजुपिंत नापं थःगु न्ह्योने कुसां कीके मबिसे थम्हं जक तुयूगु छत्रं कुया 'जि चक्रवर्ति जुजु' धका ह्लाय् तःपुकल। अले थुकियात हे कया 'एकछत्र राज्यया' नां बल। कुसा वास्तवे कुसा मजुसे ब्वसा जूवल। वर्षा व निभा पनेत मखसे इज्जत तयत जुल। चक्रवर्ति जुजुया मङ्गलसाधन मध्ये कुसा मुख्य व अनिवार्य जुल। लक्षणया चिं जुल। जुजुपिनिगु रुचि अनुसार कवितय्सं नं श्वेत छत्रया न्याक्क फर्माय याना वर्णन यात। चक्रवर्तिया यशया व इज्जतया चिं थ्व हे तुयू छत्रे थात। लिपा कुसाया थुलितक विकास जुल कि लुँ व वहःयागु समेत छत्रकुसा तयार जुल। थौंतक नं झीसं यले लायकुली

थांया च्वे विन्ति यानाच्वंङ्ग जुजुयात व प्रसिद्ध देव-देवीपित कीकातःगु छत्र लुँयागु हे खना च्वनागु दनि। लुँ-वहःयागु छत्र स्वया स्थायी रूप बीत ल्वहँकःमितसें प्रस्तरमूर्तिलिसें ल्वहँया छत्र समेतं दयकुगु खनेदत। थ्व कुसाया रूपे ज्याल-गय् मजूसां शिल्पकारतय्गु छगू प्रयास खः। अथे हे भ्री अष्टमंगल चिन्हे नं छत्र दुथ्यात। द्योयात छत्र कीके थें हे नागराजायात भोँया नागछत्र, पूर्ण कलशयात तूलकापःया स्वँतँजा छत्र व सीह्मस्यात 'सीछत्र' नं छ्यला हल।

वैज्ञानिक, दार्शनिक वा कलाकार यह्म थजु इमिसं छुं चीज दयकेगु व दयाच्वंगुया यथार्थ ज्ञान प्रकृतिद्वारा प्राप्त याइ। गथे न्यूटनं सिमां सि कुतुवःगु खना आकर्षण शक्ति, सना दंगु खना पुनर्जन्म, अले कलाकार ला धाय् हे म्वाल प्रकृतियागु दुरुस्त तसबीर खिँचय सायगुली हे इमिगु अप्पो महत्त्व दु। कुसाया सृष्टि-लँ नं थ्व थें हे खः।

जमाना फेरय व बुद्धि बढय जूलिसें कुसाया रूप हिलावं वन। सीयागु रंगी चंगी कुसां न्हून्हूगु छाँटयागु सिँचु व प्लास्टिकचु दुगु नँया कंलाय् व हाकुगु कापःयागु कुसाया रूप काल। याउँगु व ज्या छिंगुलि न्ह्याथाय् वंसां ज्वनाज्वी छिन। थ्याचले च्वीत व न्ह्यायमदुगु साला कायत नं ज्या बिल। निभाले व वा वइबले कीत ला धाय हे मागु खुमत।

चैतया बा वसांनिसें भीत कुसा पासा लुमना वइ। अले वैशाखंनिसें ला मदयक हे मजिल। बर्षायात ला भन हे। अभ चिकुलां नं ज्या मवः धका धाय फइमखु।

लुमंति दनि २००१ साल पौष २३ गते नेपाले छको तस्कं च्वापुवा गात। थ्व नेपाल इतिहासे छगू तःधंगु दिन

स्वां सिन्हः

खः थ्वें जिगु निर्म्ति कुसायागु गुण लुमंकेगु तःधंगु दिन खः। थजागु अभूतपूर्व हिमप्रपाते जितः जीवदान ब्यूह्म थ्व हे कुसा खः। यदि कुसा मदुगु जूसा जि ख्वाउँय्‌ला ह शायद च्वाप्वी तुं लीन जुल ज्वी। ख ला जि उबले मचा हे तिनिसां थ्व खासाह्म कुसा पासाया महान् गुण आतक लुमंनि, अझ थ्वं हे दान ब्यूगु जीवन दतले जि थ्वयागु गुण लुमंका च्वने।

छुं नं भिगु वा मभिगु बस्तुखं बीगु फल छह्मसिया निर्म्ति जक मखु; अथे हे कुसां नं ब्याक्क मनूतय्‌त गुण यागु दइ। कुसाया मुख्य ज्या वां व निभालं बचय् याना बीगु खः। उकिं थ्वयात संस्कृते छत्र व आतपत्र नां बिया तल। कुसां झीगु स्वास्थ्ययात तसकं रक्षा या। वां दाया व ताह्लाया निभालं वइगु पीड़ां व ज्वरं झीत बचय या। तर अपशोचया खँ छगू थ्व कि गुम्हेसियां वा मवयकं निभा मत्वंयकं नं कुसां कुयाज्वी खं व गुम्हेसियां मूसलधार वा वइबले व प्रचण्ड़ निभा त्वइबले नापं कुसां की मखं। प्राय: ह्लि खाना ह्लि नयमापिं मनुखं कुसा तयमफु। अले आपा उखेथुखे वना ज्या ज्वीमापिं नं उजापिं हे गरीब दाजुकिजापिं खः। हरे! कुसा विना इमिसं गुलि दुःख स्यू ज्वी!

यगु हे थज्वीब्यु कुसा नं थौंकन्हे दैनिक जीवने क्वहां वयत स्वयाच्वंगु दु। तर शोषणया चक्रे लाना नय-त्वने-पुने हे बांलाक मखंपिं नं कुसां बीगु गुणयात लुमंकुलुमंकुं हे नं वां दायका ज्वीमालाच्वन, निभालं प्वीगु सीकसीकं नं पुकाच्वनेमालाच्वन। थ्व फुक्क कुसाया दोष मखसे मानवताया नामे धंवा दुगु दानवताया हे दोष खः।

बुद्ध व बुद्ध-धर्म

सरगते नगुत ला अल्याख दु तर अन्धकार नाश याना शीतल रश्मि सुधा वर्षा याय्फुह्म केवल चन्द्रमा हे जक दु, अथे हे संसारे अपरिमित मनूत वल, च्वन, सित, तर बुद्ध ति असाधारण व्यक्ति न दत न आ हे दु। ख जा बुद्ध मनू खः। वसपोलया नं भी थें हे मां बौ कला काय् व इष्ट मित्र दु। वसपोल नं भी थें हे जन्म जुल ल्यायूह्म जुल, विवाह यात व मचाया बौ नं जुल। लिपा राज्य सुखैश्वर्ययात ई फाय थें त्याग याना बुद्धत्व प्राप्त याना बिज्यात व निर्वाण जुया बिज्यात। परन्तु वसपोलया विशेषता मनुष्य जुया मखु कि जगतया अज्ञान रूपी धर्कि उला थःह्मस्यां शील, समाधि व प्रज्ञा द्वारा वैज्ञानिक व विश्लेषणात्मक विचार व अनुभवं ल्वीका खंका बिज्यागु—संसार राग, द्वेष व मोहया अग्नि छ्वयाच्वन; जगत दुःखमय खः तथापि दुःखं मुक्त जुयेगु उपाय दु, विश्व परिवर्तनशील खः काम भोगे लिप्त जुया केवल मोज मजाय् जीवन हनेगु व शरीरयात आपालं कष्ट पीडा बीगु निगू अतिवादयात तोता मध्यम मार्ग लियेगु हे शान्ति व सुखया लँपु खः तथा थःत तरे याय्फुह्म थः हे जक दु, मेपिं सुं ईश्वर मदु धयागु ज्ञानया मत जः क्यना बिज्यागुली खः। खयत ला न्ह्यागु धर्मावलम्बीतय्सं नं थःथः धर्म संस्थापकपित थत छ्वयगु स्वइ तथापि थौंतक गुलिखे धर्म संस्थापकपिं दत उपिंमध्ये भगवान बुद्धया स्थान दकसिबे च्वजा। थुकियात

आपालं विद्वानपिसं माने याना तःगु दु। वसपोलया सूक्ष्म दृष्टि, आध्यात्मिक शक्ति, आकर्षक सुमधुर वाणी, दयालुता व उदारता एवं वसपोलया असाधारण उच्च व निर्मल चरित्रया व्यक्तित्व आदि सकल गुणं वसपोलया महान्ता प्रमाणित या।

थौंकन्हेया भाषां धायबले बुद्ध सुधारवादी जक मखु कि महान् क्रान्तिकारी नं खः। सनातनीतय्‌गु सामन्ती बलि यज्ञयागादि व स्वार्थं जागु वैदिक व ब्राह्मणवादया विश्वास, धर्म, जाति, वर्ण, रंग, देश, कुल आदि भेदभावं दूषित रूढीवाद व ईश्वरवादयात खण्डन याना थनि नीन्यासः दँ न्ह्यो हे संसारया न्ह्योने व्यापक रूपे आन्दोलन याना मानववाद व साम्यवाद हया बिज्याह्म सु प्रथम महान् नेता दुसा वसपोल शाक्यसिंह गौतम बुद्ध हे खः। बुद्धं मनूतयत विचार स्वतन्त्रताय थुलि प्रोत्साहन बिया बिज्यात कि उलि ह्लापा संसारे सुं धर्म संस्थापक, महात्मा विचारक व नेतां नं ब्यूगु दइमखु। वसपोलं सिंहनाद याना धया बिज्यात —न्ह्यनागु खँय् जक नं विश्वास याय मते तथा ह्लापांनिसें चले जुया वःगु खँ धायमात्रं सत्य भापे मते। आपास्यां माने यागु खँ धायमात्रं प्रतीत जुये मते। छन्त गुरुं कंगु धायमात्रं व खँयात माने याय मते, अपितु छंगु निंतिं जक मखु समस्त विश्वया कल्याण जुइगु खःसा जक उकियात ग्रहण या। केवल जिं धाल धायवं तुं जिगु खँयात नं धारण याय मते, उकियात ह्लापां थःगु बुद्धिं नि पारख याना स्व।

बुद्धं थःत ईश्वर, ईश्वरया पुत्र वा दूत धका गबले नं दावा याना बिमज्या। गन थौंतक गुलिखे ततःधंपिं धर्म संस्थापकपिं दयावन फुकस्यां थःत मनुष्ययां च्वे अलौकिक

पुरुष जुइगु दावा यागु दु। कृष्णं थःहे ईश्वर धका घोषणा यात। महात्मा ईसा ईश्वरया काय् जुया वल, ईसाईतसें ईसाया थ्व अलौकिकताया विश्वास याय हे मालाच्वन। इस्लामया संस्थापक हजरत मोहम्मद खुदा स्वयं थः मखुसां पैगम्बर ला अवश्य खः, गुकियात मुसमांतयसं विश्वास मयासें मगात। परन्तु बुद्धं गुबलेसं थःत मानव प्राणीसिबे मेगु छुं धया बिमज्या। भीसं बुद्धयात ईश्वर धका पूजा याना वयाच्वनागु ला केवल भूल हे जक खः व वैदिक धर्मया अनुकरण खः, गुकिं याना बुद्ध धर्मया महत्व क्षीण यात। बुद्धं भक्त वा उपासकतयत जिगु शरणे जक वःसा छिमि मती लूगु पुरे याना बी जिगु नां कायव छिपिं तरे जुइ धका गबलें हेका बिमज्या परं वसपोलं धया बिज्यात—हे मनुष्य! फुक सुखया गुगु प्रकाश खः, व छंगु हे ह्लाते दु; उकिया निंतिं छ सुयाकें निर्भर जुइमागु मदु। मनुष्यया थःह्म मालिक थः हे खः मेपिं मालिक सुं मदु। प्रयत्न ला छं थःम्हं हे यायमाः, तथागत ला लँ सम्म क्यनिम्ह खः। कुतः हे निर्वाणया ताचा खः।

शास्ता सत्य व श्रद्धाया पक्षे खः—अन्ध श्रद्धा वा अन्ध परम्पराया मखु। पुलांगु वा न्हूगु न्ह्यागु खँ नं वसपोलं विवेकया तराज्वी मलंसे गबलें याना बिमज्या। ह्लापांनिसें वयाच्वंगु खँय् अथें विश्वास तोता बिमज्या परन्तु पुलांगु फुकं सही व न्हूगु ब्याक गलत धयागु नं वसपोलया विचार मखु। वसपोलया दृष्टी जन्म जुइमात्रं श्रेष्ठताया कारण जू मत्रं कर्म याना हे जक श्रेष्ठ वा निकृष्ट जू वनि। वसपोलं आज्ञा दयकल—गुगु सार्थकगु, धर्मपदं युक्तगु, त्रिधातु अर्थात्

राग, द्वेष व मोह जनित हिंसा आदियात तापाका छइगु जुइ व गुकिं शान्तियागु अनुसरण याइ व बुद्ध वचन खः। मेगु गुगु थुकिया विरुद्ध जुइ व बुद्ध वचन मखु। भिक्षुपिन सम्बोधन याना वसपोलं धया बिज्यात—"यदि सुनानं जिगु निन्दा यात, धर्मया निन्दा यात वा संघया निन्दा यात धका छिमिसं व निन्दा याम्हया प्रति तं पिमकासे, खिन्न मजुसे छिमिसं विचा या कि थुकी दोष दु ला कि मदु, थ्वं धागु ठीक जूला वा मजू, सत्य वा असत्य। तं पिकाल वा खिन्न जुल धासा थुकिं छिमित हे हानि जुइ।"

आपालं विद्वान्पिनि धापू दु भीगु नेपाले व भारते जक छु एशिया व संसार भरे हे बुद्धयासिकं तःधंम्ह वा च्वन्ह्याम्ह मेम्ह मदु। संसारया बागू भागे धयाः थें वसपोलया सिद्धान्त वा मत प्रसार व मान्य जुयाच्वंगु दु। भन थौं युद्धया आशंका न्ह्या वयाच्वंबले थुकिया गुलि आवश्यकता दु व स्पष्टतः महसूस यायफु। अभ धायमाल धासा बुद्ध धर्म ति थौंतक सुं महात्मा अथवा धर्म संस्थापकया सिद्धान्त नं प्रचार जूगु मरुनि यद्यपि इमिसं न्ह्याक हे प्रयास थयायमा। इतिहासकारतय् धापूकथं विशेष मान्यताप्राप्त भारतीय ऐतिहासिक त्वाथःया श्रीगणेश जूगु नं बुद्धया समयनिसें हे खः। भारतीय दर्शनमध्ये बौद्ध दर्शन नं छगू खः, गुकिया स्थान मेगु स्वया अत्यन्त च्वन्ह्या। बुद्धया सिद्धान्त केवल व्यावहारिक व सामाजिक जक मखु कि दार्शनिक व वैज्ञानिक तथ्यं नं पूर्ण जू। अर्वाचीन कार्लमार्क-सया साम्यवादया नमोवागी बुद्ध निदोलया वर्ष न्ह्यो हे संसारया न्ह्योने तया बिज्यात। पित्याम्हं नसा, प्वचीम्हं

वसः व गृहविहीनम्हं बास म्हयगु तृष्णा मखु, परन्तु यदि सुनानं थुकिया वास्ता मयासे लबःया लालचं भकारि का भकारि अन्न, थान का थान कापः, ग्वां ग्वां छेँ मुंकल धासा थ्व तृष्णा खः व थ्व हे तृष्णा दुःखया हेतु खः। तदर्थं बुद्धं ब्यक्तिगत सम्पत्ति व शोषणनीतियात गबलें प्रोत्साहन बिया बिमज्या।

जन्म जुइगु दुःख खः, वृद्धावस्था दुःख खः, मृत्यु जुइगु दुःख खः तथा इच्छा पूर्ण मजुइगु नं दुःख हे खः। छक्कलं धायबले थ्व फुक दुःख हे दुःख खः। थ्व सत्य खँ खः कि संसारे छु गुगु दु व ब्याक अनित्य, क्षणिक, परिवर्तनशील व नाशवान् खः। दुःखं मुक्त जुइत ह्लापां दुःख छु खः व दुःखी सु धका नि थुइकेमाः अले दुःखयागु कारण सीकेमाः व कारण थुल धायव वयात त्वाह्लायगु मार्ग खंकेमाः अले चफुना नं छूवयमाः। थ्व हे भगवानया संसारयात अमर संदेश खः। दुःख व दुःखं मुक्ति थ्व हे बौद्धधर्म खः। दुःखं मुक्तिया माने निर्वाण—परम सुखया प्राप्ति।

गुलिसिनं बुद्ध धर्मया कुं खिना धाइ कि बौद्ध धर्म निराशावादी धर्म खः, थ्व इमिगु भिंखनाना हे भूल खः। छाय धासा बुद्ध धर्मं दुःख जक दु मधा परन्तु दुःखया कारण दु, दुःखयात मदयके फु व दुःखं मुक्त जुइगु उपाय नं दु धायगु हे थ्वया मूल सिद्धान्त खः। बुद्धं आत्मा स्थिर व सृष्टिकर्ता ईश्वर दु धका गबलें माने याना बिमज्या, बरु थुकिया घोर विरोध याना बिज्यात। वसपोलया क्षणिकवादयात थौंया वैज्ञानिकतयसं सत्य स्वीकार यायमाल, तथैव अनीश्वरवाद व अनात्मवादयात नं।

काम, क्रोध, लोभ, मोह आदि बन्धनं मुक्त जुया केवल इच्छाचक्रया अपेक्षा उच्च आदर्शपाखे न्ह्या वनेगु; मनूयात मनूयागु रूपे स्वयगु; मनुष्य जीवन सफल व उन्नत यायेगु' पाप मयायेगु अर्थात दशाकुशल कर्मं विरत जुइगु, पुण्य सञ्चय यायगु, थःगु चित्त शुद्ध यायगु थ्व हे बुद्धया शिक्षा खः। बुद्ध धर्मयात जाति, देश, वर्ण, रङ्ग, मत, सम्प्रदाय आदि सीमानाय् चिना मतयगु थ्व बुद्ध भगवान्या महान सांस्कृतिक उपादेय खः। थःगु फुकं विचार संस्कृतया जटिल बन्धनं मकुंसे लोक भाषाय् प्रकट यायगु सर्व साधारण जनताप्रति वसपोलया प्रेम वा उदारताया दसु खः। थथे धायगु अतिशयोक्ति जुइमखु कि मनुष्य जीवनया विषये आर्थिक, सामाजिक व धार्मिक ज्याखँ पाखें सुयातं हानि मयासे जीविका याना मनू-धर्म पालन यायगु, मनुष्यया थुगु लोक व परलोके उन्नति जुइगु फुक धर्म तथागतं देशना याना बिज्यागुली अन्तर्भूत जुया च्वंगु दु। जि ब्राह्मण, जि क्षत्रिय व जि उच्च घरानिया कुले जन्म जूम्ह धका सुनानं सुयातं कत्यलेगु वा हेय दृष्टिं स्वयगु जन्मसिद्ध अधिकार सुयातं मदु। न त पित्यापिन्त पुलपुलु स्वका नयगु अन्न जज्ञे दुइगु, निर्धा पशुया बलि बीगु, ब्रह्माया सृष्टी जिपिं हे जक श्रेष्ठ धका घमण्ड यायगु हे बुद्ध धर्मे दु। अपशोचया खँ खः वैदिक धर्मे थें हे झीसं बलि वीगु, यज्ञ यायगु याना वया च्वना।

बुद्ध-धर्म संघया धर्म खः; संघया अर्थ खः समाज, समाजया समष्टि हे विश्व खः उकिं धायफु—बुद्ध धर्म विश्व धर्म खः गुकी विश्वयात कल्याण यायफुगु, व अन्धविश्वास रहित तथ्यत दु। बुद्ध धर्म थौंकन्हेया संसारे दुगु धर्म मध्ये छगू तःधंगु

धर्म खः। थौंकन्हेया समस्या विश्वयागु समस्या खः थथे हे थौंकन्हेया धर्म नं प्रगतिमूलक मानववादी धर्म ज्वीमाः। आपासिया धाचो दु थौंकन्हेसिया युगयात लोगु छुं धर्म दुसा व धर्म बुद्ध धर्म खः। थौंया संसार निभाया जले हेराथें ग्वाला ग्वाला थिनाच्वंगु पलेला लप्तेया द्योने च्वंगु लः थें झलझल थीसां झुलझुलु सनाच्वन। स्वयबले बांलासां उखें फय् वइला शुखें फय् वइला धका ग्याग्यां न्हायूपं तीँतीँ स्वाका च्वने मालाच्वन। अतएव मेमेगु बखते स्वया थौंकन्हेया बखते हे खः महाकारुणिक शान्तिनायक बुद्धं लुइका बयना थका बिज्यागु मूल सत्यया विषये अपो विचार याय मागु व उकिया अनुसरण याना यंके मागु।

थौंया युग वैज्ञानिक युग खः। थ्व युगे देवदेवीया अस्तित्वयात माने याइगु जीर्ण अध्यात्मवादया सिकं इह लोके मानवमात्रया हित सुख जुइगु परलोके निर्वाण फल प्राप्त जुइगु अन्ध विश्वासया खिति-बः मथागु मानववादी धर्मया आपा मू दु। उकें थौंकन्हे भीत उजागु धर्म मागु दु गुकी 'बहुजन हिताय, बहुजन सुखाय' व 'आदी, मध्ये व अन्ते कल्याण जुइगु' शक्ति दु। हानं उजागु धर्म हे भीत यो गुकी जाति, वर्ण, मत व देश आदिया बन्धन मदु व युगयात लोगु शुद्ध उदार तथा शान्तिमय वातावरण हयगु सदुपाय दु। मेखतं धायबले थौंकन्हेया युग हे मानव प्रधान युग खः अतः थ्व बुद्ध धर्म मानव प्रधान युगया हे धर्म खः।

शान्ति प्रेमीत थौंकन्हे छप्वा म्हुतुं थें हालाच्वंगु दु—महामानव शान्तिनायक भगवान बुद्धया विचार धारां हे थौंया कुलाय् कुलाय् जुयाच्वंगु संसारयात बचे याय् फइ। थ्व

निर्विवाद खः कि बुद्धया धर्म चुपि व तलवारया धर्म मखु बुद्ध धर्मया नामे गबलें हे हि बा न्ह्यागु मदु। थौं झीसं बुद्धयात न्हूगु विचारं स्वयमागु दु। बुद्धया पाठ पूजा यायवं व जि बौद्ध खः धायवं न झीगु प्वा जाइ न विश्वे शान्ति वइ। परं झीसं बुद्ध भगवान्यात म्हसीका वसपोलया मध्यम मार्गे न्यायमागु दु, विश्वे शान्ति व सुख हयमागु दु। गनतक झीसं रुढीवादयात थः म्हया बुद्धवादया मूर्ति मथुइकुसे च्वंच्वनि अनतक झीगु देश सुधार जुइ फइमखु। बुद्धयात द्यो धकाजक पुज्यायगु मखु कि बुद्धं क्यना बिज्यागु लँय् न्ह्यायगु हे बुद्धिमानी खः, शान्तिया लँपु खः व देशया इज्जत नं खः।

धौभेगः

अथें सोसा धौभेगः छुं नं मखु, धौ नया खालि ज्वीव वांछ्वे बहःगु छगः चाभेगः । तर भचः कथीक स्वत धासा धौभेगः भीगु समाजया सिकं–बुकं मगागु छता ज्वलं खः । सर्वप्रथम मचा ब्वीसातं हे भीत धौभेगः माल–मचा प्वाथे दुबले धौ नका ल्यंका तयागु धौभेगः ह्लापां मचाया पि तयत ज्यालगे जुइ । अले थ्व हे धौभेगते जयचिलि ब्यंकेत पि ध्यना छ्वासे वायु यंकइ, गुगु कवि 'व्यथित' जुया धापूकथं थ्व छ्वासया हाकिमयात बी यंकेगु जनसंख्या बृद्धिया रिपोर्ट खः व निर्माणया सुवा नं खः । अथेहे सित कि सिथं यंकेबले धौभेगते सौ तया सौ सायमाः, गुगु जनसंख्या ह्लासया सः कनेगु खः व विनाशं ब्यूगु सरा खः । जन्म व मरणया बिचे गुलि काल भीसं हनि थ्व भीगु जीवन खः थ्व जीवने भीत धौ व धौभेगःया गुलि आवश्यकता दु व धली ब्योया अंश दुथें हे दु धासा नं पाइ मखु ।

धातुया थलबल वा चाया भोंडाकुंडा भीथाय् छैँ दुहाँ वइबले ह्लापां न्ह्यागुं खालि हे वइ तर धौभेगः भीगु छैँ गबलें प्वनं दुहाँ मवः । आतक धौभेगः छैँ प्वनं दुहाँ वल धागु जिं मन्यनानि न त लिपा हे न्यनेमालि । थुथाय् सुनानं न्यने फु अयसा गनं पिने भ्वय् न्यायूकः वनेबले पिनें तुं धौ न्याना नया

धौभेगः छेँ खालिं लित हयूबले छु यायूले ? थुकिया लिसः जिं थन बिया च्वनेमागु मखु छायूधासा थ्वया लिमः थ्वया न्ह्यसले हे प्यपुना च्वंगु दु । धौ नयू धुंका भेगः खालि जुल धायूगु ला हानं छको उन्ह्यायू बाबु जुया थमं नयूधुंगु मरि हानं व हे माः धका स्ववयगु थें खः । थौंकन्हे देशी दुरु वा देशी वासः न्यायूबले गोलतिन, सिसि फ्वसा वःथें भ्रीथायू ह्मापां थथे फ्वसा वःगु धौया फ्वसा धौभेगः हे ज्वीमाः ।

थनि ६००० ति दँ न्ह्यो हे वैदिक आर्यतयूसं हविष्यया ज्वलने अग्नि देवतायात च्यो छ्वीगु याना वःगु वेदे उल्लेख दुगुलिं मनुखं धौ नयू सःगु ला थ्वयासिनं यक हे शताब्दि न्ह्यो ज्वीमाः । छायूकि ह्मापां दुरुया धौ मज्वीकं च्यो दइ मखु । जनं सा मे आदि लहिना दुरु न्ह्याना त्वने सया छुं काल लिपा हे धौ नयूगु नं थ्वीकल जुइ । कचिगु दुरु ताउत तक तयूबले खापा वनिगु व सुना कने तयातयागु दुरु स्ववःगु खना हे इमिसं दुरुयां ल्यू धौया रूप थ्वीका काल । थुथायू तकं पाःषाण युग फपुले धुंकुसां धातुया थलबल आपा मदुनि । उकिं दुरु तयूगु थलया ज्या पंत्वाचां काल । थ्व पंत्वाचा अर्थात् कंया लिपातिनि थ्वया संस्कृत रूप थ्याका दयूकल । अतएव धौभेगःया पूर्व पुर्खा पंयागु कं खः । आतक नं भ्रीथाय गांगामे कं व थ्याकाया चलित द हे दनि । तर नेपागा थें जागु धौया चलन अप्पो जुया नं छें छें सा मे लही मछिगु व मफुगु थासे व्यापार छिंकेगु लागी कुह्मा दाजुया सहायता नं दया धौभेगःया प्रचार जूगु खः । नत्रसा धौ न्यायमाः पतिकं थ्याका नापं न्याना च्वने माल धासा धौयासिनं थ्याकाया मू हे आपा तू वइ । उकिं

नेपागाले थ्याकाया चल्ति मदुगु खः। गांपाते धौ न्यायूगु चलन उस्त मदु छायूकि अन सा मेया आहारा घाँय् प्रशस्त दुगुलिं व बुँयात नसा सौसा माःगुलिं नं सकस्यां छैं सा-मे आदि लहिना तइ। थःत गाछि दुरु व धलिं अन गबलें मग्वं। थथे हे जुया थौंतक नं गां-गामे व पहाडे थ्याकाया आयू ताहाकया च्वन।

ओलाभेगः, दांभेगः व बातिभेगः थें हे धौभेगः नं छगू किसिमया भेगः हे खःसां थ्वया आकारे छुं पागु खनेदु। मेमेगु भेगः अर्धगोलाकारया रूपे आपालं मिले जू तर धौ भेगःया आकृति अथे मखु। धौभेगःया छांटे थ्यने अर्धगोलाकार हे बां लूसां बिचंनिसें सलीया हःथें चक्कं। थ्वया बनावटे थथे पागु व्यापारिक कुशलताया चिं खः। धौभेगःया आकृति नं मेमेगु भेगःयागु थें हे जूगु जूसा थुकी धौ आपा दुसां स्वयूबले आपा खने दइ मखु व ग्राहकतय् मिखा हे लुदनि मखु। तर थ्वे चिच्वा जुया नं च्वे चक्कना ब्यूगुलिं धौ आपा मन्ह्योंसां ब्वाय् खनेदु। हानं प्यंचाके गोमुंगुलिं मेगु नं ज्या ब्यू, व खः धौ न्याना ज्वना वयूबले वा भ्वजे धौ तःवनेबले धौगो द्वलाय् तया न्यापचिनं भर बिया बांलाक ज्वने छिं, गुकिं याना प्याना च्वंगुलिं चुलु बिया ह्लातं तोफी धैगु नं भय मदु। धौभेगः धायमात्रं गोधौ भेगःजक मीगु न्ह्याने धुक्क च्वंवःसां पाधौ-गुकियात जुजुधौ नं धा-भेगः नं छगू प्रकारया धौभेगः हे खः। थ्वया आकार ठीक पाचा थें पाचाचिगुलिं हे थ्वयात पाधौ धागु खः। साधारण धौभेगः स्वया थुको अप्पो आकर्षण दु धयागु थ्वया रूपं नं स्पष्टतः क्यं। थुलिजक मखु थौंकन्हे बाति भेगते व कोरिंचाय् तया नं धौ मी हःगु खनेदु, तर थ्व आपा

थाना मोहनी व स्वंतिया हूले जक। ख जा प्रगतिशील संसारे धौभेगःया मेमेगु किसिमया आकार-प्रकारे नं आतक परिवर्तन मवल खइ मखु तर इतिहासया पत्रे धौभेगःयात स्थान मदुगुलि थौंकन्हेया धौभेगः विकासया गोत्वाथले थ्यनाच्वंगु खः भीसं सीके मफुनि।

मनू धाथ्वं वसतं पुनाच्वंह्म मनू लुमनि थें, सुनानं लः त्वने धाथ्व तौंफ वा करुबा लःह्लाय् यंकइ थें धौ धाय्मात्रं भीथाय् नेपागाले धौ सहितगु धौभेगः थका सकस्यां मने लुइ। उकि भीथाय् धौ व धौभेगःया सम्बन्ध देह व आत्माया थें खः। सा म्वाना च्वंतले दुरु न्ह्याया त्वनेत जक मखु कि सा सित कि थया छेँगू फ्वँ व लाया नं आपालं ज्या का। थथेहे धौ दतले-जक धौभेगःया उपयोगिता दुगु मखु कि धौ हजम याय् धुंका नं धौभेगःया आपालं ज्या खः। अथे ला न्ह्यागुं वस्तुया तथ्य-यात सीका गुलिगुलि तःताजि प्रयोगे हयूसल उलिउलि हे विकासया पला न्ह्वःगु धाइ। ह्मरूकं च्याकंया नापं गुलिखे ज्यावः थें धौभेगःयात नं सिति मछुसे ज्या कायूगु भी आज्जु-अबुपिनि माल दु थें मालया चाल थ्योका फाइदा कायूसःगुया दसु खः।

न्ह्यागु वस्तुया नं गुलिगुलि यक्व चलित जुइ थ्वया उत्पादने नं उलिउलि हे वृद्धि आपा याय्माला वइ। अले गुगु ज्या यानां मधाइ व ज्या यायूत मनूत चाकु सवा दुथाय् भुजित भुनि थें आकर्षित ज्वीगु ला स्वाभाविक हे खः। थ्व हे नियम धौ व धौभेगते नं लागु जू, तर गुलिसम्म धासा श्रम विभाजनयात हे द्यवं ब्यूगु जात भापेगु बानि मतंगुलि धौभेगः छीगु व धौ फिनेगु मीगु नं योयोपिसं यायूत मचा थाकुचा।

अतएव धौभेगः छीगु आपायाना भलननीया कुह्मातसें व धौ फिना मीगु थेचो, सुनागुथि, चोभा, पांगा व ख्वप आदि थासं थःगु त्वा वा गांया नामे ह्मापांतुं रजिस्टर्ड थें याना तय् धुंकल। उकिं इमि धौ फीगु व्यबसाय नं आनुवंशिक पासबाला-तयूसं न्ह्याह्मस्यां यासां ज्यू। गोधली थेचो नामूद थें पाधली ख्वप सर्वप्रसिद्ध। धौया ज्ञुज्ञु ज्ञुज्ञुधौ फीगुली आतक ख्वपे-तयूत सुनानं त्याके मफुनि। न्ह्यागु थज्ञु धौया जक ज्या याना नं छुं जातया जीवन-रथ बांलाक हे न्ह्याना च्वंगु दु।

सघं कायूगु मंगल कामना व कार्य सिद्धिया द्योतक खः सघं निगू किसिमयागु दु— धौसघं व गोसघं। धौसघं तुकु तया देह पूजा यायूत व गोसघं लुकु याना प्राणेश्वर नं लुदंकेत खः। भी समाजे मचा-जंको, कयूतापुजा, बरे छुीगु बाह्याय् तयूगु, पस्ता. बुराबुरी-जंको आदि न्ह्यागु हे यासां सघं मकासे मगा। थजागु ज्याय् स्यापिं थःथितिविसं सघंकु छुयाहइ गुकी गोधौ नं दइ। गनं तापाक तःन्हुतक प्रस्थान यायबले व तःच्वतं उसाँयूमरु लाइबले तथा गनं ग्यानापु थासं कुतु-कातु वना कालया म्हुतुं बचे ज्वीबले हर्ष बढाइया रूपे सघं बीगु चलन दु। उकिं थजागु न्ह्यागु हे ज्या यासां धौ विना छुं ज्या चले मजू। भीगु समाजया तःधं वा चीधं भ्वजे नं नुसिले न्ह्यो धौ तयूमाः। तर थौंकन्हे ह्मापा स्वया सर्वसाधारण जनताया आर्थिक स्तर काहाँ वंगुलिं 'पुष्पाभावे पत्रम्' धया थें धौ हे तयूमाःथाय् नं धौबजि निगः वाला व सघं धौपती पचिनं थिकः थिकः न्हुका जक जूसां ज्या कायू मालाच्वन।

तप्यंक स्वयूबले धौ नयूतजक खः तर भी आज्जु अबुज्जुपिसं धौ नयून्ह्यो नं धौया आपालं ज्या का। सघं कायूबले धौ

सिह्नः तीगु, प्रस्थानया वेलाय् लुखाया जः खः लःघःया घोने मंगलया प्रतीक स्वरूप धौगो ब्वयगु व गुथी गुथ्यारं वा पालाखं छुं द्व'कइबले धौ द्वपं कायूगु नं या। किसा-नितय् तःधं भ्वजे जिलाजनं भ्वय् सिधल कि धौ त्वपा लहर बाजी याइ। हानं इमि पस्ताया कथाभ्वय् वनेबले धौ तया बीगुली खुब चर्चा याय्गु नं चलन दु। गबलें गबलें अस्योपिं भरीतय्सं पकनाय्पुजा वनिपिं सिसातय्त धौभेगते कः तया घोने भति भति जक धौ तया भ्रंगः नं लायूयो हँ। थुकथं धौभेगःया ज्या ठट्टावाजी नं दुथ्या। मेमेगुली स्वया धौ रुवीगुली भचा अपो ल्याचो नं तयातःगु दु— धौ खुया नल कि ह्म छम्हं भुयूह्म मचा ब्वी धाइ। थ्व धौ खुया मनकेगु अःपुगु उपाय खः। हानं थ्व धौया हे बारे मेगु नं छस्वाचा खँ दु व खः ससःमांया थाय् नखत्या वंबले ससः मामं धौ तय् लोमंकुसे नु चाम्के यंकुबले बाथःह्म जिलाजनं न्ह्योने च्वंगु धौ क्यना खँय् खँय् आपा ला मपा धौ ति धौ ति पा का धका धौ तय्का नल हँ। थ्व नं भ्वय् नय् धुंका धौ तय् महल कि भ्मत व भ्वय् भचा अपूर्ण थें हे च्वनिगु। थुकिं सीदु कि भ्मी समाजे भ्वय्लिसे धौया सम्बन्ध गुलि कातु। थ्व भ्वयया अन्ते धौ तय्गु चलनं याना जि स्वय्बले ला थ्वा जाल कि 'धौक' चइगु नं धौयागु हे गुणगान धासां पाइ मखु ला धया थें च्वं।

जागु धौभेगः व खालिगु धौभेगः द्वाँजे याना स्वत धासा धनी व गरीबया तुलना थें हे खः धासां ज्यू। मध्य वर्गया छें धौभेगतं गुलि ज्या क्यू थःथः छें थतलें कतलें बांलाक मिखा ब्वया स्वत धासा यथार्थ खनेदइ। तर उन्न

धरानिया वर्ग गरीबतयूत नाले मछा धं धौभेगःयात ग्यह्म मनूया न्ह्योने ब्वय यंकेत धांसा न्ह्याम्हं भचा थिकि हे पं। ख नं थः मचा हे जूसां भचा तसकं बांमलाह्म जुल कि थः मचा धायूबले नं नुगले तिक्क मिनेयो। छेँया लाज्या मिसातयूगु ब्वहले लागुलिं धौभेगःया विभिन्न प्रकारया उपयोग नं प्रायः मिजंतयूसं स्वया मिसातयूसं हे अप्पो स्यू।

धौभेगः गोरखनाथया हण्डी थें हथायूबले न्ह्यागुं ज्या काय् ज्यू। विशेषतः धौभेगः कोँचा, कोरिं आदि थलें पुसां प्वीत ज्यू। भ्वय् भखाबले धौभेगते चिचुं मलताःगुं तया सुवातयूत लःह्लायूत ज्या छिं। मकः न्ह्योने मदूबले मि त्वीत ज्या वः। बहचा गोगुलिं माल कि न्ह्यागुं तया ज्वना ज्वी छिं। तःधं भ्वजे ब्वघासा तयूत थलया ज्या ला भ्वया हे नामे ठेक्का जूगु धासां पागु खँ मखु। गनं गनं ला जिं धौभेगतं स्वांमा कसिया ज्या ब्यूगु नं खना। मचा ब्वीसाथ मचाया पि तयूत व सीया सिथं यंकेबले सौ सायूत धौभेगः हे मदयूक मगा। हानं भूतं पुनिबले नं धौभेगते तया बौ तय यंकइ। मचा-तयूसं धौभेगःया प्यने होखना खाचिं छूयका आतिशवाजी छूवय थें याना ह्मितइ। फौं-फीँ वइपिन्त नं छुं-छां तया धौभेगः थ्याकं बिया छूवयत नुगः स्यायम्वा; यंकइम्हेसित नं ज्या छिं। थुलि जक मखु गरीबीया सीमा नाघे जुया फ्वंवने माली-बले तकं धौभेगः ज्वना फ्वंवनेत ज्या ब्यू। धाइ नापं दु 'आसे रे छन्त, धौभेगःचा ज्वंका फ्वंके व्छय् मानि।

थायूचा पतिकं देगः व चीभा दुगु दे जूगुलिं हूचा पतिकं घोया नां कायूगु व थः नयू न्ह्यो द्यो छायूगु नं भ्मीथायू गाक्कं सलन दु। तर द्यो स्वया नं मनू चलाख जुया ला

मस्यु 'द्यो त लःसि, थःत फंसि' धयागु उखान जक मखु ज्या नं जुया च्वंगु खनेदु। थःत बजि पिचा सा द्यो त लंपिचा, थःत सोमा सा द्यो त धाला; थथे हे थःपिंत गोधौ सा द्योत धौपती निपतिलं कुगाक्क ज्या ब्यू। तर भचा मछालापुगु खँ ला च्व कि थौंकन्हेया न्याखे बकुलागु समाजे धौपती निपती जायकेत हे प्यंगः घेबां धकचक जुइ धुंकल। तर न्ह्यागु हें धासां च्व ला खः हे धाय्मा: कि धौपती धौभेगःया दिव्य रूप खः— गथे मनूया न्ह्योने द्योया प्रतिमा।

प्रजातन्त्र वसेंलि आ ला फ्री सकल नेपालीतय्सं न्ह्युन्ह्युं हर्ष वृद्धिया सघं काय् दइ धका सकस्यां मने आशाया स्वां ह्वयकुगु खः, तर थौंतकया वर्षया गोचामछि घःचा तुलं नं सकस्यां मनं तुं थें जागु परिस्थिति आतक मवः। बरु फंजक धौ न्याना नय् फइगु अवस्था ला छखें खालिगु धौभेगः ज्वना पवंत्रने मालिगु अवस्था वइ थं ग्यानापुसे च्वना वल। नं न्याया वा मगागुलि बिचरा अबोध जनतां प्रजातन्त्रयात नापं घृणाया दृष्टि स्वयाहल। थथे धयां हानं थौं विश्वे न्यंकभनं 'मखंक दाय् दु व धेँ घेँ बल्ला' कासा ह्मितुह्मितुं आवेशे वया दांगा-दुंगु हे ज्वीला धका नं ग्याय् माला च्वन। मादक पदार्थया सेवनं इपां थिपां मस्यूपिंत धौया सेवनं महौषधिया ज्या ब्यू थें, थौंया विश्वया तःगो-छ्यों तयुत नर-बलिया पोसःया पलिसा धौसघं त्रिया शान्ति रूपे हय्माला च्वन व इमिगु शान्ति विरोधी खिँचातानी बुद्धियात धौभेगःचा ज्वंका छुय माला च्वन।

गोधौ मंगल व शान्तिया प्रतीक खः थें धौभेगः निर्माण व विनाशया प्रतिरूप व गरीब जनताया गोरखहण्डी खः।

भीगु समाजे धौभेगतं थुलि तक कातुक हा कया च्वंगु दु कि 'यावच्चन्द्र-दिवाकरौ' धया थें गनतक भीगु समाज दु अनतक धौभेगः दइ, गनतक धौभेगः दया च्वनि अनतक नेपाल संस्कृति नं ल्यना हे च्वनि ।

(ललितपुर नेपाल भाषा समितिया निबन्ध प्रतियोगिताय् सर्व प्रथम जूगु)

न्हायक्ं

सभ्यताया स्वाथः गया थहाँ वंलिसे मनूतयत खालि नय्‌गु व त्वनेगु जंक ज्वलनं मगाना आमोद–प्रमोद व शृङ्गारिक जीवनया ज्वलं नं तालाके मालावल। थजागु हे ज्वलं मध्ये ह्नायकं नं छता खः। दां स्वतः नय्‌गु व तीगु चीज मखया नं काल-बिलया व्यवहार छिकेत मद्‌यूक मगा थें ह्नायकं प्रत्यक्षतः मेमेगु तिसा-वसः थें तीगु व पुनेगु साधन मखुसां आलंकारिक जीवने मजिमगागु छता माध्यमिक साधन खः। धनीयागु ज्वीमा वा गरीबयागु माला स्वःसा ह्नायकं मरुगु छेँ प्रायः ल्वीके थाकी, तर गुलिसम्म धासा गुलिस्यां छेँ ह्न छम्हं खनेदुगु हलबिया ह्नायकं दुसा गुलिस्यां छेँ ख्वा हे बांलाक खने मरुगु बुलुगु ह्नायकं। जिगु मतलब खः आपा याना न्ह्याम्हेसिगु छेँ नं ह्नायकं छपा ला दहे दइ।

प्राणीतय्‌ पुचले आविष्कारया हकदार सुं दःसा मनू हे जक खः। अले आविष्कारया प्रसाद्‌या भागी ज्वीगु नं मनूतय्‌ हे भाग्ये ला वैगु ला स्वतःसिद्धगु हे खँ जुल। तःधंगु वा चीधंगु आविष्कारया प्रथम चरणे मनूतयत आविष्कारं गुलि आश्चर्य चकित याइ उलि हे हर्षित नं याइ। पुखुली वा मन्ह्यागु लखे स्वया जक थःगु ख्वा स्वयाच्वंपिं मनुखं ह्नापां ह्नायकंया आविष्कार याना थःगु ख्वा थमं बांलाक स्वय्‌ दुबले गुलि लय्‌-लय्‌ ताल जुइ भीसं ताकंताकं जक जूसां अनुमान याय्‌फुगु खँ खः। थ्व ह्नायकंया प्रथम सृष्टियात चानचुनगु

धायमज्यू छायूकि छगू ला थ्वं थःत थमं खंके बिल मेगु थुकिया हे आधारे थौंकन्हेया चश्मा, दूरबीन व सिनेमा आदिया विकसित आविष्कार जुल। अक्र विज्ञानया प्वाथे छु छु दनि थ्व धाय् फुगु खँ मखु।

भीथाय् द्योयात स्नान याकइबले छ्यलीगु ज्वलाह्लायूकं स्वया भीसं न्ह्यलुमंके फु खाया ह्लायूकंयां न्ह्यो कँय् आदि धातुया भ्वी टलक वयूका ह्लायूकंया ज्या काल ज्वी। थौंकन्हेया ह्लायूकंया प्रचार जुसेंलि ज्वलाह्लायूकंयात लिथु वल तथापि संस्कृतिया मतिनां थौंतक नं स्वयूत मखुसां द्योयात खेचायूकेत व मेगु छुं न छुं रूपे थ्वया चलन दहे दनि। नकतिनि सूर्यो लुइबले ह्लाउँक रश्मि पिज्वःगु खना ज्वलाह्लायूकने नं सूर्य थें दथ्वी गोलागु चक्का तया थ्वया छचालं अग्नि ज्वालाया बुट्टा क्यूगु ज्वीमाः। थ्व हे बुट्टाया नामं थ्वया नां नं ज्वालाह्लायूकं धका च्वन जुइ वा खवा खने दयूक ज्वाला ज्वाला थिका तःगुलिं ज्वाला ह्लायूकं धका धागु नं ज्वीफु। धाधां लिपा उच्चारण पाना ज्वालाया ज्वला जूवन।

मिमामचा भिंनिन्हुतक बाह्लाय् तया ब्यंके खुनु ज्वला ह्लायूकं व सिह्नःमू ज्वंका स्थान गणेश पुज्याके छ्वइ। जज्ञ शालाय् तया ब्याहा याइबले न्यागः सपः हिंकइ खुनु भातम्हं सिह्नःमुली च्वंगु सिह्नः तिका चुसिह्नः तयधुंका ज्वलाह्लायूकंया ह्लायूकं क्यने भाय् याइ। सीया दुःखं च्वना दूब्यंके खुनु ह्लायूकं फुके यायूत ह्लापां नउनं ह्लायूकं क्यनि, तर थ्व ह्लायूकं दुःखे स्वयूगु जुया थुकी बुट्टा-बाट्टा छुं दइमखु। थुकथं ज्वला ह्लायूकंया ज्या भीगु समाजे लयना हे च्वंगु दनि। लक्ष्मीद्योया ज्वँसा मध्ये छता ज्वलाह्लायूकं नं खः। अले बालाचःह्नेया

छुतिया इन्द्राणीया खः नाप थँहिती भ्रोलाक ब्वय् हइगु ह्नय् खः मध्ये छखः ह्नायक्कंताला ह्यो ला ज्वलाह्नायक्कं हे जुल। थःत माक साधन फुकं ह्यो भापा पुज्यायगु चलन दुगुलिं ज्वलाह्नायक्कंयात नं छक्ष ह्यो माने याना तःगुली अजुगति चायमागु छुं खँ मरु। भ्रोगु संस्कृति हे थुजागु कि मोहनिया मिजंतय् सफू, कलम, गं, बञ्र, मुगः, हँ, त्वाकः, कू, ककीचा, चुपि पुज्यासा मिसातय् यं, हाथा, उमू, छलं, खतांमुगः, घः, लोमा नापं पुज्यायमागु। थथे हे जूगुलिं श्रृंगारया माध्यम न्हायक्कंयात नं पुज्याना तःगु खः।

थौंकन्हे भ्रीसं छ्यला च्वनागु न्हायक्कं खा-पातायागु खः गुकी छखे पाह्ला इला तःगु दइ ब्वया मेपाखे स्वेबले भ्री गथे च्वं अथे हे दुरुस्त खनेदइ। न्हागुं छता दत कि उकी क्रमशः विभिन्नता वइगु स्वाभाविक हे खः। एवं ह्नायक्कं नं नाना प्रकारयागु दु—तःपा चीपाया जक खँ मखु कि थुकी स्वयबले ध हे छपा ख्वःया नं किसिम किसिमया किपा खने दइगु। स्वभावतः न्हायक्कंया ज्या खः न्ह्योने च्वंगु चीजया प्रतिविम्ब पिछ्वयगु अले वांला बांमला ख्वा खने दइगु ला भिं मभिं पाह्लाया गुणं तथा थथ्याप्वा (convex) कथ्याप्वा (concave) तालगु न्हायक्कनं याना खः। गुगुं न्हायक्कं स्वयबले गोमुंख्वा खने दुसा गुगुं न्हायक्कने चक्कंख्वा खने दइ। गुकीसं पतिचिं ख्वा खने दुसा गुगुलीसं सलया थें ताहाकःगु ख्वा खने दइ। गुगुं न्हायक्कने बकुलाक ख्वा खंसा मेगु न्हायक्कने छ्यलंचू ख्वा खनि। हि हे मरुम्ह थें म्हासुक ख्वा खने दइगु व स्वय हे यइपुक ह्याउँक च्यागु ख्वा खने दइगु न्हायक्कं नं दु। अभ्र गुगुं न्हायक्कं ला थजागु नं दु कि सत्तिक स्वयबले न्हाय्

छपुजक थपाय्‌पुक खने दइ, भचा तापाक तया स्व:सा गुलुमाप्पाया थें स्वय्‌ हे ग्यानापुगु तप्पागु स्वा खने दइ। हानं छपा न्हाय्‌कने हे झिपा झिनिपा स्वा खने दइगु ह्नाय्‌कं नं दु।

झीगु मिखां स्वय्‌बले गुलिगुलि तापाक च्वना स्वत उलिउलि द्रष्टव्य वस्तु चीधंक खने दइगु व आपा खने दइगु थें न्हाय्‌कने स्वय्‌बले नं अथे हे खने दइ, तर भचा पागु छु धासा स्वमिया जव न्हाय्‌कने देपा थें व देपा न्हाय्‌कने जव थें च्वनि। छको निको ला थुकिं याना भुले नं ज्वीयो। प्राय: न्हाय्‌कं स्वया थ:थ:मं स्वाले स्योकै तीबले व छ्यँले भुयू सँ प्वीबले जवपाखे ह्ला छ्वमासा देपापाखे छ्वया च्वनि व देपापाखेसा जवे; न्हाय्‌कंया भरे जव ह्ला संकेमासा देपा ह्ला संका च्वने यो। तत:पागु म्ह छम्हं खने दुगु न्हाय्‌कंया न्ह्योने लुखा दत धासा लुखा धका भुले जुया वा उखे थाय्‌ दनि धका वनेबले न्हाय्‌कने ध्व दू वने यो। वेहोशं थथे ज्वीबले याक:चा सा इतिइति न्हिले मास्ते वइ व करपिं दुसा सिना थें मछाले मालि।

ब्वहलं क ला थमं हे खने दुगुलिं न्हाय्‌कं स्वय्‌गुया मुख्य मतलव ब्वहलं च्वेया थ:गु छ्यौं, ग:प: व ब्वह:तक स्वय्‌गु लागी ख:। बांलाक वसतं पुना ज्यू मज्यू स्वयत व जन्हुफाते वा थमं खनेमरु थाय्‌ ल्यूने गनं कै वया वा छुं जुया स्याइबले छु जुल धका थमं हे स्वयूत त:पागु न्हाय्‌कं लिगुने तया लिफ: स्वया न्हाय्‌कं स्वइ। मिजंतय्‌ सँ कत्रे याय्‌ धुंका व मिसातय्‌ बांला सप: हिने धुंका मिलेजू मजू जांचे यायूत लिगुने छपा न्हाय्‌कं तया वया किपा हानं न्ह्योने च्वंगु न्हाय्‌कने लाका स्वइ। न्हाय्‌कंया च्वे क्वे वा जवे खवे

गुलि कोण लाका थः च्वना स्वत उलि हे कोणे मेपाखे च्वंगु दृश्य खने दइ। थुकथं ह्लायूकं मिले याना करपिसं वा मतायूक थमंजक भ्यालिंचा ल्वाके थें ह्लायूकनेया किपा स्वया च्वने नं ज्यू। सुल्तान अलाउड्डीनयात परमसुन्दरी पद्मिनीया छाया न्हायूकने दर्शन ब्यूगु नं थुजाकथं हे खः।

ह्लायूकं स्वयूगु प्रायः थःगु सौंदर्यया पारख यायत खः। गुलिस्यां थःगु रूवा थमं स्वया मुग्ध ज्वीत ह्लायूकं स्वइ, ह्लानं गुलिस्यां थ्व रूवा करपिन्त गुलि बांला ताइ व करपिन्त बांला तायकेत छु यायमालि धका ह्लायूकं स्वइ। थःगु रूवा स्वया ल्ह्वं लाकि गंसि धका सीकेत नं ह्लायूकं स्वयूगु या। रूवाले हाकःहिकः थागु ह्लीत नं ह्लायूकं स्वः। भक्तजनतयू सिह्नःतीत व स्वां छ्वीत मिसातयू कलं वा फानं बुया समा यायूत व मिजंतयू थःथमं ग्वायू दारि खायूत नं ह्लिं छको धया थें ह्लायूकं स्वयमाः। बुराबुरीतयू ह्लायूकं स्वया सौंदर्य पारख यायगु लालसा मरुसां छ्यले भुयूसँ गुलि बुया वल व रूवा गुलि हयूहयू कुन धका बराबर ह्लायूकं स्वया आ ला बुरां थिल धका मन कतुंकइ। मचातयूसं 'खने मरु तयूजू' याना ह्लितेत प्वापो ज्वीक ह्लायूकं स्वः जुइ। बांलाका भ्वयू वा गनं विहां वनेत, प्याखंमोतयू छायूपा प्याखं हू वयूत व गुंपुह्लीया वेँया जि वेँ थें ग्यानापुसे च्वं ला कि मच्वं धका ख्वाले ह्लाकः पाना वा स्यूचां इला त्वाह्ल च्वंक मिखा कना न्हायूकं खइ। अले थःथमं दंग जुया छको मनं मनं न्हिलि। बिरामी जुया कवंचा रूवा वइबले; मिसातयू भात सिना तिसा-तासा त्वया चिकं मरुगु छ्यलं च्वनेबले तथा मिजंतयू मां-अबु सीया छ्योंया सँ मिखाफुसि, ग्वायू दारि खाना न्हायूकं स्वयूबले धासा न्ह्याम्हेस्यां मन हे फ्किकु कहां वं।

गबलें गबलें ह्माइपुइबले सुं मरुसा न्हायूकं स्वया ह्माइपु लंके नं ज्यू । छ्यँले च्वंगु सँ कपाले तक धाबलां धाबलां वयूका न्हायूकं स्वःसा हुलयाहा थें च्वनि। मिखाफुसि कुतुवइ थें च्वंक न्हातिका ख्यूंका न्हाय् भचा नं सेकुंका स्वःसा भौ ख्वा वइ; म्हुतुसि पेखुंका स्वःसा पाउँख्वा वइ; नेता पाय् दुकया स्वःसा पक्कु ख्वा वइ; फुले याना स्वःसा गोँपचा ख्वा वइ; मिखा गुलुगुलु चिकं कना भचा हुं याना स्वःसा तंमो ख्वा वइ; मिखा केलेहँ कना वा खने दु थें मदु थें च्वंक म्हुतुसि भतीचा फाया स्वःसा न्ह्यू ख्वा वइ। थथे हे निखेरं मिखाया सिथे सिथे पचिनं सालेबले सँयूख्वा, सिका पचिनं म्हुतु फाया दथु व अंगुपचिं निपचिं लथ्याना च्वला पचिनं मिखाया क्वे सालेबले लाखे ख्वा वइ। अझ मेमेगु नं गुलि गुलि ख्वा ज्याना स्वयू ज्यू व फुक थन च्वया च्वनां सहगु मखु। छको सुं मरु थाय् च्वना नानामाथं ख्वा ज्याना स्वयूबले थःगु ख्वा खना थःहे दंग ज्वी मालि।

सदां उत्थें छुं नं जुया मच्वं जीवने न्हायूकं स्वयूमज्यूगु नं छुं अवस्था वः। खँ ह्लाय् मसःपिं मचातयूत न्हायूकं क्यन कि खँ ह्लाय् मसइ धाइ तर थ्व गुलितक सत्य खः मस्यू। तःलोगिं नं न्हायूकं स्वय् मज्यू धाइ थ्वया कारण ला अःपुक हे सी दु कि न्हकु स्वतिना मिखा दुहाँ बना, नेताया क्वँ जक छ्वां छ्वां वःगु थःगु ख्वा थमं स्वयूबले गुलि मन कतुनि, फसि पांय् थें नेता ज्वीक मंगु थःगु ख्वा खनिबले नं विरामीं उलि हे हरेश नइ। थःहे छ्वँया जहान वा फुकीत सीया दूमाबले न्हायूकं स्वय् मज्यू, थ्वया नं मतलब खः अपशोचे न्हायूकं स्वया बांलाकेगु ठीक मनः, उकिं हे थ्व प्रतिबन्ध तया तःगु खः। अले मेगु छता नं न्हायूकं स्वय् मयइगु अवस्था

दु व खः सुन्दरता व संसारया व्यवहारनाप हे वाक वया त्यागी जोगी ज्वीबले। ख्वा सिला बांलाकेया पलेसा विभुतिं बुला ज्वीवलेयात न्हाय्कंया छुं ज्या मरु। परन्तु प्रत्यक्षतः इमिसं न्हाय्कं मछ्योसां 'थ्व संसार न्हाय्कने दुनेच्वंगु चीज थें खः' धका न्हाय्कंया उदाहरण बी। सत् असत् बांलाक खुटे याना बीगु विवेकयात नं न्हाय्कंया दृष्टान्त ब्यू।

मनू हे मखा, मिखां खंगु चीजतकयात ज्याय् ख्यला उकिं फाइदा काय्गु ला थ्वया प्रकृति हे जुल, अतएव थ्व न्हाय्कं नं केवल ख्वा स्वय्तजक मखु कि मेमेगुली नं प्रयोग याना हल। बैठके च्वंगु न्हाय्कनं बैठकया शोभा बढे याइ, मोटरे च्वंगु न्हाय्कनं ड्राइवरयात ल्यूने मेगु मोटर वःगु दु मदु कनि, धेबा पागु न्हाय्कनं द्योयात पुज्याय्गु पूजाया सारजामया ज्या बी, तथैव हेलियोया न्हाय्कनं कोसौं तापाक च्वना नं मिलाप तया संकेत लिपिं परस्पर मागु खँ ह्लाइ।

धात्थेंगु न्हाय्कंयात जक न्हाय्कं मधासे मेमेगुयात नं लाक्षणिक रूपे न्हाय्कं धका प्रयोग या। गथे वैद्यया न्हाय्कं वैद्यशास्त्र व रोगी, वैज्ञानिकया न्हाय्कं विज्ञान व प्रयोगशाला खः। नेतातयगु न्हाय्कं देशया परिस्थिति व योगी महात्मातय् न्हाय्कं नरक व स्वर्ग खः। थथे हे आधुनिक संसारया न्हाय्कं पत्र-पत्रिका खः। प्रत्यक्ष थमं हे खनागुयात न्हाय्कं स्वय् थें छलंग खने दुगु धका धाइ तथा कवितय्सं स्मृति व कल्पनायात नं न्हाय्कंया उपमा ब्यू। शकल दय्कं नकलया खोजी याइपिन्त 'न्हाय्कं दय्कं तुंथी क्से माला ?' धका उखानया टुक्रा नकेगु भ्रीथाय् चलन दु। छुं मालताल तनिबले सुनां खुया यंकल वा व माल गन दु धका स्वय्त

ह्लीय ह्याकः पाना वा लुसी स्वया क्यनिगुयात नं न्हायक्ं क्यनेगु हे धाइ।

थ्व विशाल पृथिवी च्वंपिं ब्याक मनूत नं आतक उलि हे सभ्य मजूनि। गनं गनं थजागु नं देश दनि गन च्वंपिं मनुखं न्हायक्ंया प्रयोग मथूनि। संयोगवश इमिसं न्हायक्ं हे गनं लुइकल धासां पुत्तु पुइका स्वया थःगु ख्वा खन कि हुंकन थ्यंक च्वत्तुक वां छ्वइ, लासा इमिसं थुकियात सुं भूत धका नं मनं तुने फु। मिखा निपां कांपिन्त नं न्हायक्नं छुं ज्या मवः अथे हे मिखां खंपिसं नं ख्यूँथाय यंका वा ख्यूँबले स्वत धासा न्हायक्ने छुं नं खंके फइ मखु।

किचः-काचः मरुगु निर्मल पुखुली सुथे वा संध्याय् विविध उनं छायूपा तःगु सर्गःया रमणीय दृश्य ह्लायक्ने थें खने दइबले गुलिजक बांला धयां ब्यागु मखु। मनूतजक ला छु, विश्वया यावत् प्राणी, अफ प्रकृति तक नं सुन्दरताया प्रेमी खः। न्हायक्ने थःगु ख्वा स्वया भी लयूलय् ताय् थें पुखुली थःगु सुन्दर प्रतिच्छाया स्वया प्रकृति देवीया नं मने स्वां ह्वः जुइ। अतएव पुख् नं छगू किसिमं प्रकृति निर्मित भराय् पागु न्हायक्ं हे खः धासां छुं पाइ मखु। मानव जीवने सत्य व शिवया गुलि महत्व दु उलि हे महत्ता सुन्दरताया नं दु। गनतक मनूत सौंदर्यया उपासक जुया च्वनि अनतक न्हायक्ंया सत्ता नं लयना हे च्वनि।

(धर्मोदय ११५ अंक)

सिन्हः

मोहनी न्ह्योने थ्यंकः वल स्वन्ति नं आपा न्वाल धयागु विचारया ल्यूल्यू मोहनि मोहनिसिन्हःया नखः व स्वन्ति नं सिन्हःया हे नखः खः धका मती लुया वल। उकिं हे जुइ मोहनिया चालं खुनुयात टीका व किजा पूजायात भाइ टीका धया तःगु। यःगु थजु नेपाले सिन्हःयात हे विशेष महत्व बिया न्याय्‌का तःगु नखः नं दु धाधां सिन्हःया बारे छुं वाला स्वयगु उचित थें ताल।

झीसं खं गुलिं गुलिं सा विचाया सँयागु, झंगः पंछीया पायागु व बि ब्यांया कपाले छ्यंगूयागु सिन्हः दु। थ्व खना सौन्दर्य-प्रेमी मनुखं थःगु कपाले नं प्राकृतिक मखुसां कृत्रिम सिन्हः तीगु इच्छा मने पुसा पित जुइमाः। इच्छाया पुसा जक पीमाः उकी फल मसइ धयागु मदु। ह्याउँगु, हाकुगु वा तुयूगु चा भ्याकं कपाले थ्यूबले कीगु खना सिन्हःया सौन्दर्य मनूयात साला काल जुइमाः। अले छु मानि ? बांलागु खन कि लोभ मयाइह्म व कमताइह्म सु जक दइ ? मनुखं प्राकृतिक सौन्दर्य जःगु ख्वाले कृत्रिमताया तँसा तँना अझ बांलाकेगु स्वत। पुनेगु वसः व तीगु तिसा थें हे कपाले तीगु सिन्हःया चलन नं उबलेसं निसें चले हे जुया वया च्वन।

ह्याःसिन्हः ह्यासु सिन्हः जक मखु मोहनि विभूतक नं सिन्हःया रूपे व्यवहृत जू। ह्याउँगु ह्यासुगु हाकुगु तुयूगु सकतां रंगया सिन्हःया चलन खने दु, तर सिमा स्वांमाय्

वाउँगु स्वां मह्वः थें मनुखं कपाले वाउँगु सिन्हः तीगु मस्वः। क्रिजा-पूजा बले छ्न्हु न्याता उनं सिन्हः तीगु खँ मेगु हे, सिन्दूरया अर्थ ह्य सिन्हः हे खःसां श्रीखण्डया सिन्हः बांलागु जक मखु नस्वा नं वः। श्रीखण्ड शान्तिया प्रतीक, शीतलगुलिं ब्रह्मचर्यया रक्षक खः थें रक्तचन्दन उग्रताया चिं खः। उकिं सिह्नः तीगु सुगन्ध व शीतलता थें हे चिह्न विशेषया लागी नं खः। विभू स्नान धका लःया सिह्नः तीगु व बाहांचा स्याना द्योयात छायागु छ्यों ल्ह्वना हइबले हियागु सिह्नः तीगु नं प्रथा दु। शत्रुया संहार याना रक्तया विजय तिलक तीगु ला बीरताया पराकाष्ठा हे जुल। हानं किसिं न्हूथायूया पालितः धू नं सिह्नः धका तीगु या, थ्व सिह्नः तीव व्याधि हटे जुइ धयागु विचार दुपिं मनूत नं आतकं दनि। मामं मचातयूत पालितःया सिह्नः तिकइगु नं थजागु हे अन्ध-विश्वासे दुथ्या। होलिया अबीर ह्वाकेगु व रंग लुइगु नं सिह्नः तीगुया हे अतिमात्रा खः। नःकाते भेलु जात्राया भेलुनीयात सी नायुका छ्यले लुना ह्यःसिह्नलं बुलिगु नं सिह्नः तीगुया हे विभिन्न रूप मखा जुल। अले द्योयात तिकेगु दृष्टि, मनूयात तिकेगु शोमू, देगु पूजाया चितलायू, ततःधंगु पूजायू तीगु लुँची, बाहापूजाया छाइगु वेताची नं द्येत व पूजायात मदयूक मगागु सिन्हः ज्वलं खः।

संसार हे गतिमान्, उकिं परिवर्तन व विकासं सिह्नःयात नं थःनाल छ् आश्चर्यया खँ मखु। सिं सलां चुला तीगु सिह्नः निसें कया छाप सिह्नः तिगलाति जरि-सिह्नः, हेरा थुना तगु बुट्टादार लुँसिह्नः तक नं थ्वया विकास जुया वल। अफ बेला बखते तीगु सिह्नःया भेद मेगु हे

दनि गथे पस्ताया वंजला थना भौमचायात काय्-भाजुं धुसिह्नः छाय्कइगु, पूजा आजाय् गुरुमाजुं वा थकालि सिच्वे धुसिन्हः तय्कइगु, सिन्हाज्यां वा पिकःवने बले ह्मचं तःसि-यात धा-सिन्हः तिकइगु, लस्ता भ्वजे नेताले अबीर ईकइगु आदि। ह्याउँ मचायात दक्षणा छाय्गु धका कपाले छाइगु दक्षणा नं धेबा-सिन्हः मखा धाय् माल। अले बौद्ध सान्निकतय् छगू विशेष पूजाया नां हे सिन्हः- पूजा धयागु दु। थथे हे हानं सिन्हः- मो ल्हुइगु व सिन्हः जात्रा धयागु नं दु। सिन्दूर यात्रा ला राज्याभिषेकया मेगु नां हे जुल।

विभिन्न किसिमया सिन्हः दु थें सिन्हः तीगु ढंग नं अनेक प्रकारया दु। गुरुजुं पूजा याइबले न्हापां म्हासु सिन्हः धया धोने ह्याउँ सिह्नः, छ्वयां च्वय् मोहनि तिकइ। अभ्र गुगुं भ्वजे छ्वया के म्हाला पचिनं थपाय् पताक अबीर सिह्नः छपता नं लिकइ तिनि। थुलि सिह्नः तिना कथा छपु नं कलाय् धुन कि प्वाथे सितार थासां भ्वय् न्या थें च्वने धुंकइ। महांकाथो व शोभा भगवतीया हाकु सिह्नः तीपिं भक्तजसें आपा याना ह्मातिकाय् लाक तो। ललाटे पशुपति महाद्योया चन्दन सिह्नः ती धुन कि धात्थें त्रिनेत्रधारी महाद्योया सथा भक्त हे धाय् लवइ व त्रिपुण्ड तीपिं सथा वैष्णव। जोगी बाबातय्त जाकि ब्यू वनेबले व गुरुजुपिथाय् भ्भारे याकः वनेबले ह्माला पचिनं विभू सिन्हः तिका हइ। अबीर तया जाकि–सिह्नः तीगु ला मामुलि हे जुल, गुलिस्यां मेगु सिह्नः मदइ बले जाकि निगः लखे च्वया अक नं न्हिकं याना कथनं सिन्हः त्यू।

ख ला सिन्हः तीगु कपाले अक खः तर बांलाकेत न्हातिकाय्

नं तीगु या। आतक नं छ्व्या निह्म पुलांपिं मनुखं न्हासे नं सिन्हः तिना जूगु खने दु। ती नाम कामं तिलक खः अफ प्राकृतिक सिन्हः तर चित्रकारया चित्रे म्वाथाय् नं गनं-गनं होश मद्यूक हाकुक बा ह्याउँक फुति ला वनि थें ती अन थन मदयक नं वः। यलनी तताभिनि ला न्हासे मनचाय् बराबर सिन्हः तिना च्वने म्वाक व तीया नं ज्या बीक हाकुक ला च्वया तइ। भक्त जनतय् द्यो पुज्याय् धुनेव कपाले सिन्हः ती धुंका रुद्रघण्टी व ह्याय्पने नापं सिह्नः त्यूपिं खनेदु। जि मचावले तक नं कपाले ह्याउँ सिह्नः हाकु-सिन्हः जक तिनां मगाना न्हकुइ वा मनचाय् नापं ती थें च्वंक सिन्हः तीगु चलन दु। गुलि गुलिस्यां श्राद्ध याइबले छ्यले ह्यासुगु स्वस्ति च्वया साहा साहाले नं सिन्हः ती माः। ख्वाले फा वा क्रीमं बुइगु नं सिन्हः तीगुया हे छगू भेद मखा धाय् मालि। ताहाकः छु खँ पस्ताया जो कतले तकं सलांचुं व ग्वाचुं तया मक्कसे मगानि। सुगन्ध लेपनया अर्थ नं जा कपाले जक सिन्हः तीगु धयागु मखु। खः मिसातय् ह्याउँगु धाल कि सुगन्ध मदुगु जूसां उलि हे यः। म्हुतुसिया सिन्हः लालि, लुसिया सिन्हः लँय्चा, पालिया सिन्हः अलः व ह्याउँक ग्वालि छिना नं इमिसं थःगु सौन्दर्य दुगं याय्गु स्वइ। अले जोगीतय्गु खँ ला धाय् हे म्वाल, इपिं सिन्हः तीपिं जक मखु ह्म छम्हं बिभुतिं बुला च्वनिपिं हे जुल।

झी ल्हाया न्यापचिं मध्ये ल्लालागु पचिनं सिन्हः मत्यू व मतिकु। द्योयात प्रायः अंगू पचिनं अले द्थु पचिनं सिन्हः तिकइ, सिकियात चोलां व बिकःयात देपा चोलां

तिकेगु चलन दु। गुरु पुरोहितपिन्त सिन्हः तिकेत म्हाला पचिंया ज्या काइ व नं पचिं च्वकां क्स्वका। गुरुजुं जजमान-पिन्त सिन्हः तिकइ बले नं दथु व अंगू पचिनं हे तिकइ, दथु पचिं स्वया अंगू पचिनं सिन्हः तीगु उत्तम ल्या रुया। मोहनि सिन्हः जक चोला पचिनं वा सिका पचिनं तीगु थाइ। नामाकरण याइ बले वञ्जया च्वकां सिन्हः तिकइ।

सिन्हः तीगु केवल बांलाकेत जक नं मखु, श्रद्धापूर्वक द्योया प्रसाद ग्रहण यायेत व पूजा यानाया फल कायेत सिन्हः तीपिं नं भीपिं मध्ये आपा दनि। अभ थौंकन्हेया पश्चिमी फसं कःपिनि ला मयो मयो नं सिन्हः ती माले यो। मोहनि रुयलिपिसं मचायेक सिन्हः तिकइगु भिन्नै हे। गुंलाया लच्छि यंकं स्वयम्भू देके वने बले व यले बुंगद्योया लसिवा वने बले धासा हजू ल्वाय थें ह्नि छता किसिमयागु लासां सिन्हः तिना जू। गनं देके वना बा करपिं देके वना वःसां स्वां छकू व सिन्हः छपता द्योया प्रसाद मकायेकं भी चित्त बुभे मजू।

न्ह्यावलें न्ह्यायेकं स्वया जक सिन्हः तिना च्वंपिसं गबलें न्ह्यायेकं मस्वसे सिन्हः ती माल धासा तप्यंक ती फइ मखु, कि जव रुस्वइ कि देपा। थःगु हे कपाले जुयां छु याय्? सिन्हः ती बले जव फस्वःसा काथ् बुइ व देपा फस्वःसा म्ह्याय् बुइ धयागु धारणायात अन्धविश्वास धका मस्यूपिं नं गुलिखे दनि। मिसातय् बांलाकेगु सिह्नः ह्यातिकाय् त्यूसां पूजाया सिह्नः कपाले च्वेथ्यंक सँया क्सं व मिजंतय् तपुली पुइ माःपिं जुया कपाया दथुइ लाक ती। बाहा बाहालेयापिं कुमारी व यँद्याया सालिपिं कुमारी गणेश भेलुपिनि नं कपा

छगलं ह्याउँगु ताहा सिह्नः ह्मासुगु मुगुजि तया तिना उकी दृष्टि तिना तइ। मोहनि टीकाया जाकि - सिह्नः व किजा-पूजाया सिह्नः नं कपा छगलं त्यूसा ल्या मङु।

पुष्प धूप दीप गन्ध रस न्याता पञ्चोपचार पूजा ज्वलने सिह्नः नं छता खः। सिह्नःयात गन्धे ल्या ल्याना तःगुलिं सिह्नः केवल तीत जक मखु सुगन्धया लागी नं खः धयागु सी दु। धात्थें द्यो पुज्यायबले द्योयात सिह्नः छपता पताचिक मतिकुसे वा पचिनं थिकः मन्हुकुसे म्ही पुज्याना थें हे मच्वं। बरु म्हाला पचिया फो पाय् पागु द्योया ख्वाले मिखा म्हुतु छुं सी मद्‌यूक सिह्नः कीसां छुं खँ मदु। सिह्नः जक थिकः न्हुके दत धासा म्हीपिं पुलां-पुलांगु अमूल्य पौभा व सफुली नं सिह्नः थिकः थिकः न्हुका बेरूप याय्‌त तक नं लिफः स्वङपिं मखु। सिह्नः तिकेगु श्रद्धाया फल स्वरूप गुलिखे पौभा स्यना वन, सफू किलं नया धू जुया वन, द्योया मूर्ति ज्यला व ख्वा ध्व ख्वा मदया वन। सिह्नः तिकेगु भक्ति खःसां थथे दामं काय् मदुगु पुलां-पुलांगु वस्तु स्यंकेगु भि मखु धका म्हीसं चाय्के माःगु दु।

म्ही मनूतय् सिह्नः ती थें कपाले मिखा नार्प याना स्वंगः मिखा दुपिं द्योपिं नं देव-गणे बच्छि मयाक दु। कपाले दथुइ मथुइ लागु व मिखा नं सिन्हः हे मखा ल्या जुल। धाइ नार्प धन खन कि महादेवं नार्प स्वंगः मिखा कनि। सकलें द्योपिनि मिखा कपाले तस्वाक जूसां इन्द्र व इन्द्राणीया मिखा बेथां ला। जंगले ध्यना हःगु छ्योँ छुका तःह्म गणेद्योया नार्प स्वंगः मिखा दुगु गजब हे मखु

ला ? ब्रम्हाया प्यपा ख्वा व कुमारया खुपा ख्वाले ला
फ्न गोगः मिखा दत ? परन्तु नारायण, भगवान् बुद्ध,
करुणामय आदि देके निगः हे जक मिखा दु, शायद शान्त
मूर्तिपिं द्यो जुया जुइमाः । अथे धका वसपोलपिनि कपाले
नं सिन्हः मदुगु ला मखु। फ्नीथाय् नेपाले भगवान् बुद्धया
मूर्ती कपाले सिन्हः तिका तःगु दुसां मेथाय् भगवानयात
सिन्हः तिका तःगु खने मदु । शाक्यमुनि बुद्धया कपाले
न्हय्चा चातुला च्वंगु चिमिसँ छपु दु गुकियात हे सिन्हः
धका भापुसा मेगु हे खँ खः ।

ल्वहँयात स्वां छुकू तले छुं थें नं च्वनि मखु छाय् धासा
ल्वहँया कापी अथें हे नं स्वां बुया वय् फु, तर जब व
ल्वहँते ह्याउँक सिन्हः भचा नं तिके धुनि अले व ल्वहँते नं
फ्नीके द्योया भावना बुया वइ । थ्व हे थुइका यँद्याया उपाकू
वने बले व बालाचःह्रेया बालाऊ वने बले ल्वहँचा पतिं सिन्हः
तिका पालाचा छायूका, जाकिं पुज्याका वा बीभः हायूका काइ ।

सिन्हः मदुगु ख्वा बासि ख्वा व अल्क्षण थें ताइगु
पुला वंगु नं आपा दुगु मखुनि। गबले पश्चिमी सभ्यताया
फसं छ्यले च्वंगु तपुलि पुइके यंकल नाप नापं व हे फसं
कपाले च्वंगु सिन्हः नं हुया यंकल। न्हापा सिना दू ममाकं
बा बुया जयबिलिमाः मजुइकं अथवा अथे हे छुं परे मजुइकं
कपाले सिन्हः मदय्क जुइ धयागु मदु ।

सिन्हः देव-देवीया प्रसाद व सौन्दर्यया चिं जक मखु
प्रेमया प्रतीक नं खः। प्रेमी प्रेमिकां परस्परे वं वयात वं
वयात सिन्हः तिका रस-पान यागु खँ नन्दकुमारं सुन्दरी-
यात सिन्हः तिका प्याहाँ वंगु बाखनं बांलाक क्यं । आतक

नं कपाले ह्याउँ सिन्हः व सिच्वे चुसिन्हः सधवाया चिन्हे ल्या स्याना तःनि ।

खयूत अथें स्वःसा छुं मखु थें नं च्वं, तर सिन्हःयात भ्रीसं थुलि च्वछाया तयू धुंकल पूजा गुथि गने थाकुलि निसें छसिकथं सिन्हः तिना महल धासा मर्यादाक्रम हे भंग जूगु थें ताइगु व सिन्हः ती मलाया द्वपं नापं कायूगु दस्तुर दु । सिन्हः ती धुनेव पालि हे भो पुया वा भागि यायू, अनि यायू, बनि यायू, सिवा धायू धका थमं हने माःपिन्त बन्दना मयासे मगा। भ्रीसं ती धुंगु पृ-सिन्हः देत चले मजू ला ख हे खत अथे हे थजिपिन्त नं कजिपिसं ती धुंकूगु सिन्हः मज्यू । थजिपिन्त स्वां हले जूसां सिन्हः भाग तया तयू माः। उकिं हे भौमचायात कल्या न्ह्याके छ्वइबले कायूभाजुं भौमचाया जातः पुलि ह्लाका पृ-सिह्नः तीबले नागः तुगः याना हायूकइगु खः। भ्री तापाले वना च्वंपिन्त तकं पती तया स्वां-सिन्हः बिया छ्वयूगु चलन दु। धात्थें छें छ्वया हःगु सुखू स्वाने च्वंगु सिन्हः ग्यःसां मग्यःसां पचिंचां चुला कपाले थीके धुनेवं भ्री छेँ हे ध्यं थें ग्यं ।

आखः च्वइपिन्त मस वा सलां माः थें चित्रकारतयूत उं मदयूक मगा। आखः मूर्त वाकू रूप थें चित्र धयागु छु विभिन्न किसिमया सिन्हः गुगुं चीज थें च्वंक पाना तःगुयात हे मखा धाइगु। खः, थुकी भाव नं दुग्यला च्वंगु दइ। उकिं चित्र सिन्हः तीगुया सूक्ष्म व परिस्कृत विकास हे जक खः धका धायूफु । पोतासं मण्डः च्वइगु नं चित्रया हे छगू रूप खः, अतः पोतायूयात जक सिन्हः मधासें छायू नुगले स्याके ?

भ्गी ला छु, सिन्हः दयूकल तित; थःगु हे ह्वा चले जू. तर भ्गी ज्याभः लभः व लुखा खापाया बांलाक छायूपा सिन्हः तीत दच्छी छको मोहनि वयूके मानि। मूलुखायू पञ्च तथागत आदि च्वका बांलाकेत नं छेँ थुवाया ब्याहा भ्वयू न्यायूके मानि। पंत्रां याना छेँ छखां द्यो च्वकेगु व सख्वापा याय्गु तु आया समये था हे थाकुल अयूनं शहरया छेँ ताकुचा व सख्वः, गांया छेँ स्यूचा वा हाकुचां पायूगु याना हे वया च्वंगु दनि। ध्व जुल छेँया सिन्हः। थथे हे रंगन वा गिल्टी अज्ज आखःया सिह्नः मतिसे प्याहां वःगु मालताल नं कम हे जक दइ। मूर्ति द्यो हे नं लंपुइ छायू धुनेव तिनि हे ला बांलाइगु खः। धोत्थें अभ्र थथेक वाला स्वत धासा सिह्नःया पहुंच गन तक जक थ्यं धयां धायू थाकु।

स्वाने सिह्नःया रंग मप्वं थें भ्गीगु जीवने नं सिह्नःया व्यवहारं ब्याके मफयूक थ्यू वया च्वंगु दु। आ भ्गीसं सिह्नःयात हुया छ्वयूगु भ्गीगु संस्कृतिया छपता सिह्नः हे म्हुया छ्वय थें जुइ। गथे भ्गीगु किपा भ्गी योसां मयोसां भ्गीत छुं हानि मयासे भ्गीगु ल्यू ल्यू न्ह्यो न्ह्यो वया च्वनि अथे हे सिह्नः नं उगुं थुगुं प्रकारं भ्गीगु संस्कृतिया लसां तया भ्गीगु कपाले लाना हे च्वनि चाहे सौन्दर्यया लालसां थजु, चाहे धार्मिक नियमं क्यना थजु। एवं भगवान बुद्ध आदि कुलतिलकं नं भ्गीगु नेपालया जक मखु विश्वया हे कपामोया शोभा थिका च्वनि गन तक विश्वे मनू मनूया रूपे लयना च्वनि। अस्तु

२५ अक्तूबर ५८ कलकत्ता

मत

मत तमया अ:ख: ख:, उकिं मतया न्ह्योने तमं थ: चिला मबिसे मगा। तम शून्य ख:सा मत अर्थात् तेज-पुञ्ज अंक ख:। थ्व विशाल विश्वे तमया राज्य गन तक दु धाय् मफु थें मत रूपी तैजस पदार्थया ल्याचा नं यानां याय् फुगु मखु। मिखां खने मदुगु विन्दु निसें कया थ्व अनन्त ब्रह्माण्ड तक नं शून्ये दुथ्या। अले तैजस पदार्थ नं अनेक जक मखु असंख्य हे दु गथे छग: अंकया ल्यू मेगु न्ह्याक अंक तना यंका च्वंसां दी थाय् गनं दइ मखु।

मत छु ख: सुनां मस्यू ? उकिं थुकिया परिभाषा कना च्वनेगु सूर्यया न्ह्योने मत च्वा क्यने थें जक जुइ। बरु भीसं थन थ्व विचा याय् मानव समाजे मतया चलन गबले निसें दुथ्यात। डार्विनया धाचो कथं सृष्टिया ज:ख: मनू निपा तुतिं चूम्ह पशु हे तिनि, बुका नयगु मिया हे ज्ञान मदुबले बहनी मत च्याना जुइ सल अवश्य खइमखु। उबले उमिगु लागी ह्निने व हे देदीप्यमान सूर्य व बहनी सुधांशु चन्द्रमा व व निर्त्तां मदइबले अनन्त तारा। ख: गबलें गबलें तुयूगु सुपाचं व च्वापुया लिजलं नं बहनी बुलुगु मतया ज्या ब्यू जुइ। शायद उबलेयापिं मनूत प्राय: प्रकृति लिसे हे जक बुला जुइपिं जुया नगुसिँ, जरिल्वहँ ख्यूँथाय् प्वाला प्वाला थी धका नं सीका तय् धुंकल जुइमा:। फुतिफुतिकेरा मत घाना ब्वया जुगु खना भी नं थथे छुं थीगु चीज ज्वना बहनी जुइ दुसा ज्यू धका मती लुया वल नं जुइ फु।

ल्वहँ ल्वहँ ल्वाका वा पं पं न्याका मि दयूके ससां निसें मनुखं मि बुका नयूत व, बहनी मिखां खंकेत, चिकुगु तंकेत छ्यला हल। थ्व हे सिलसिलायू धुँ भालु आदि गुपिं थःथमं मि दयूके मसः, गुमिगु सँ मि थिल कि च्यालल च्याना वनि, मि खना ग्या धका नं थुया वल।

द्वलंद्वः दँ ह्लापाया छु खँ, आतक नं भी थाय् गांगामे बिजुलीया खँ ला नमो नारायण चिकं मतचिकं नापं च्याके मफया बहनी अगेनायू मि जक च्याका नं ज्या कया च्वन। तूचिकं च्याकेत पूजा आजा वयूके मानि व मतचिकं च्याकेत भ्वयू- भखा जुइके मानि। खः भीपिं शहरे च्वंच्वनापिं जुया छुस्या व्यले यायूत नं व्यो—मत च्यायू सः। गरीबीया मारं कःपिसं अगेनाया मिया जले व सड़कया बिजुली लट्टाया क्वे च्वना ब्वना सयूके सीके याना वया च्वंगु न्हापा जक मखु आ नं द हे दनि। द्यो पूजा यायूत ह्मोचिकं, पंव्यो व व्योया मत च्याकुसां अगतिं मतचिकं च्याकेगु याना वया च्वंगु दुगुगु छें विजुली मतया प्रवेश जुइ मफुनि। अयूला शहरे मतचिकंया तुकि मतयात बिजुलीया थीगु जलं तोपुइ धुंकल, अफ्र आर्थिक स्तर छुं थाहां वया बिजुलीया मांग याकसित विजुली बी फत धासा तुकिचिया आइता ताहाकया च्वनि मखुत। काठमाडौं शहरे बराबर ब्रिजुली सीगु व मत ह्याउँसे बुलुसे च्वनिबलेसित धासा बिजुली दुगु छें नं तुकि मत वा सीमत खालि याना तयू मज्यू, गन मजिल अन हे फ्वाक बिजुली सिना धोखा बी यः। कलकत्ता थें ततःधंगु शहरे आकाभ्राकायू गबलें-गिबलें थथे बिजुली सित धासा लखं लखया मोल भवांयू जुइत नं बेर मदु।

भी पूजा आजाय् दकले मद्‌यूक मगागु छता ज्वलं सुकुन्दा खः। गांपाते सुकुन्दाया ज्या सिजःया पालचां कया च्वन। विशेषता थ्व कि मत धका भीसं अग्नियात पूजा मयासे गने ध्येत पूजा याना वया च्वन, उकिं हे आपा थें सुकुन्दाय् गणेशया मूर्ति तया तःगु खः। अले थुकी च्वंगु चिकं काका-बुबु वयूमा धका ज्वने थाय् न्याम्ह नागं कुइका तःगु नं जुइ फु। शहरे सुकुन्दा मद्‌यूक मगाइबले ध्याच्वे कलापे माला स्वनेत जक पित हःनि तर फुसिख्यो व थ्यमि थें जागु थासे जात्रा आदि बले भभः धायूक सकस्यां जोरां ह्याउँक सि दुगु हाकुगु पसि, ह्याउँगु वा वाउँगु लं फिना, तइसे च्वंगु गां ल्हा छपा पिकया भो छुना वइपि ततापिसं म्हासुक लुँ थें च्वंक बुया तःगु म्हतिं छ्‌वा छ्‌वा सुकुन्दा ज्वना वइगु खनिबले सुकुन्दाया चह्‌चकि बांलाक हे ल्यना च्वंगु नं दनि धका धाय् हे मानि। न्यतमदु अजिमा (मू धामि) वहनी गनं प्याहाँ वने माल धासा अजिमाया मूर्ति स्वना तःगु थःगु हे सुकुन्दा ज्वना जक प्याहाँ वनेगु नं आतक ल्यंका तःगु हे दनि।

न्ह्यागुं व न्ह्याबलें छता हे किसिमयागु जक जुया च्वन धासा भीत नुना वयू यः, उकिं प्रकृति नापं भीत नंके मालि धका दच्छिया भिनिता रूप हिला च्वनि। मेगु छु खँ न्हि न्हि नया च्वनागु जा हे नं नुना वयू यः, उकिं हे मखा लच्छी लत्याय् छको धयो थें नखःचखः न्ह्यथना नयू गुली जा व केँ हे जक मनसे फरक फरक प्रकारया घासा तालोका नया वया च्वंगु। थथे हे जुया जुइ ख्यूँगु तंकेत च्याकेगु मते नं आपालं किसिमया भेद दुगु। त्वादेवा धाल चाया कथुल्वा निसें कया धलवतया भी म्ह दु पाय् जागु

त्वादेवा तक नं दु, गुकी मतफोया सी छ्चाखेरं सिमा-हः घाना, त्वादेवाया स्यो छपुं मलः व अनेक-तनेक बुट्टा ज्याना मतया फोले करुणामय विञ्नातक आदि द्यो थना त गु दइ। थ्व करुणामय खनिबले ल्हासाय् सिंहसार्थ बाहुयात मते करुणामयया दर्शन लागु ऐतिहासिक बाखं लुमंका ब्यू। न्हापा आ थें मतचिकंया मत व बिजुली मतया जन्म मजूनिबले सकसियां छेँ ल्हातं ज्वना उखे थुखे जुइत सुकुन्दा व छथासं तुं तया च्याका तयन त्वादेवां माक्व ज्या बिया च्वंगु खः। त्वादेवाया मचागु रूप देवा खः। तर देवा चीप्वा धायगु भ्रीथाय जक खः, ल्हासाय् ला छगू मन व्यो न्ह्यंगु धलवतया देवा व द्वलंद्वः तोला म्यंगु लुँया देवा हे थाय् थासे गुम्बाय् भ्रीथाय् अगिमथले मि थें गवलें मसिक च्याका तःगु दु धाइ। थुकिया भ्रीत नमुना छप्वा स्वयंभूया गुम्बाय् च्याना च्वंगु दु। भ्रीथाय् साध्यले लुँ-देवा तक च्याके थाकु थ्यो व हामो चिकने वहःया देवा थाय् थासे द्योया थाय् च्याका तःगु दु। चिप्वागु देवा धासा सच्छि च्याप्वा ज्वादेवा छ्यूकेत साप ज्याछि। अगतिं वा सीया, विशेष द्योपिंथाय् ज्वादेवा च्याकेगु चलन दु। आयु-साधन व त्वंछा आदि याइबले मत ता तुके मागुलि माभ्रावाल देवा च्याकइ।

दलू व पालचा मतया मेगु रूप खः। खादलू, बांदलू, ब्यांदलू, लुचुदलू दलूया भेद खः। थ्व धातु व चा नित्तांयागु दु। खायागु भ्रार नं छगू किसिमया दलू हे खः। धलवतया खादलू अगनि व चादलू विशेषतः यँद्याबले भयाले खाया तइ। यँद्या च्यान्हु थ्व दलुखे सीपिनि नामं बहनी मत बी। थाय् थासे गोदा च्याकइ उपाकू वना व कुमारी चाहिली

थाय् सीपिनि नामं द्यो व दुवा पत्ति कचि पालचाया मत तइ व थःथितिपिन्त इना बी। नाग स्वरूप बँमतया जात्रा नं थबले हे ला। गुंपुह्नी व सापारु बले नं सीपिनि नामं छेंनिसें स्वयम्भू तक मत तया वं, अझ गुलिं ला ह्म दु दाना वनिपिं व ह्ममत तइपिं नं दु। यलया मतया जात्रा मतयाः नं थुबले हे खः। सिकियात कचि पालचा छ्यला तःसां स्वन्तियात बूगु पालचा हे माः। द्योया छ्चाखेरं व न्ह्योने ध्वाका थें याना धलवतया दलूचा दाताया सालिक नापं तया ताना तइ।

म्हीथाय् वइगु नखःचखःया झोले मतया नखः नं दु गुकियात गुलिसिनं दीपावलि धका धाइ, दीपावलि भारते नं धूमधाम नकसां माने या। अझ अन थ्व दीपावलियात राष्ट्रिय नखःया रूपे माने यायत स्वया च्वंगु दु। म्हीथाय् ला थ्व राष्ट्रिय नखः जुया हे च्वंगु दु। स्वन्तिया लक्ष्मीपूजा व ह्मपूजा निन्हु थःगु गच्छे अनुसार छेँछेँ पालचाय् व देवाय् मत मच्याकुगु छेँ दइमखु। आ थौंकन्हे सीमत व बिजुली नं च्यायूगु याना हल। बरु थौंकन्हेया थिके भावं याना घौछि च्याके माथाय् घौ पलख जक मत च्याके माला वल। मस्यु हानं मेमेगु दँय् गथे जुइ। चीनया ततःधंगु शहरे फ्लास लाइट विना नं तसबीर खिँचे याय् जीक मत च्याकइ थें मत च्याके मफुसां आ स्वया झझः धायूक मत च्याके फइ ला वा मतया जति आ सिबे नं बुलुया वनि। भारतया गणतन्त्र दिवसे दिल्लीया संसद भवने, कलकत्ताया गभर्नमेन्ट हाउसे, व मैशोरया राजकीय भवने च्याकइगु मत स्वय् बहः जू। अझ मत स्वया नं लखे खने

दइगु मतया किपाला झन हे बांला। तर झीथाय् धासा यँद्याया दँय्‌दसं च्याना वया च्वंगु लाय्‌कुली च्याकइगु मत हे ताता पाना वन व गद्दी बैठकया न्ह्योने च्याकइगु गोदा नं झन झन हे चीजा जुया वन।

गुगुं देशया संस्कृतियात म्वाका तइगु कारण मध्ये उगु देशया पूजाविधि नं छता खः। झीगु नेपाल संस्कृति बखत बखते छको निको चिकं फुना मत बुलुइ थें बुलुया वंसां आ हानं चिकं तना कुला बीवं मत थी थें थिना वया च्वंगु दु! झीगु संस्कृति मतयात उलि हे थः नाला तःगु दु गुलि मतं जतियात। अथे ला मिखा दुपिं मनुखं मतयात गबले जक तोते फइ धका! झी ततःधंगु पूजा महादीप छ्यूका प्रारम्भ यासा वाय्‌ वा जाकी मत कया अन्त याइ। थ्व चराचर जगत खने दय्‌का च्वंह्म सूर्यया सूर्यार्घ नं याय् हे माल। अझ चन्द्र व सूर्यया प्रतीक धौपती मस्वंकं पूजा हे गन जू धका? अन्धकार शून्यया चि थें मत भावया चि खः। भाव मंगलया सूचक। उकिं धौसघं का वा गोसघं मत स्वने हे माः। भौमचा दुतेत नागं कुइका सुकुन्दा व लुखाया निखे जःखः दुवाल्या नं च्याके हे माः। निराञ्जन छ्वया मत-फं त्वय्‌गु नं थथे हे शुभ कार्य दुथ्या।

द्येत मत बीगुया नं तःता प्रकार दु। दकसिबे अःपुगु ला चिकने वा घ्यले इता निपु बुला मत बीगु खः। थः नं कति ला, द्यो नं लय् ता। भचा अप्पो श्रम व खर्च तुकेत स्वइपिसं वानागु इता छ्वय्‌कइ व देवा वा दलू च्याकइ। गुलिसिनं सवालाख इता नं च्याकू। ह्लासाय् थःगु पर्चिया मत छ्वय्‌केगु तक नं चलन दु। कोने धासा चिकं मत

सिकं नैक्याच्चिकं व सीमत च्याकुगु हे अप्पो खने दु। सुर्द्येत ह्माउंगु व। दिगुद्येत ह्मासुगु मत च्याकइ थें इता वाइब्रले नं महाद्येत स्वतु, सुर्द्येत भिंनितु व मेपिं फुक द्येत न्यातु तया वाइ। कापःया निलिगु इता थ्वःतु वःतु धयागु मदुसां वीगु इता, माइता, बाइता, खेलूइता धका थ्वया तःताजि किसिम दु। इताया ज्या सनिपिं मिसात जूगुलिं द्येत मत बीगु टेक्का नं मिसातयसं हे कया तःगु दु। आइतवार पाति सुर्द्येत व पुह्नीया चन्द्रमायात मत बिया अर्घ याइपिं नं मिसात हे। पालचा तयूगु व भुइचंपा छ्वयूकेगु धाल कि धासा मचातय् साप न्ह्या। मुस्या, चिलाख, मेन्टुल थें भयातुगु मत ज्वने माल धासा जक मिजंत हे न्ह्यमच्युसे मगा। गथामुगले मि तयूत मिजंत हे माः व सीह्मसित मि तयूत नं मिजंत दतले मिसात मज्यू। द्येत आरती छ्वयूकेगु, जःह्मां चुइकेगु, आलंमत तयूगु जक न्ह्याम्हेसिनं नं या।

मतया पूजा व उत्सब बले गुलि स्थान दु मनूया आत्मा ज्योति सी धुंका नं उलि हे दु। बिरामी तह्मो जुया च्वँतले द्योया नामं देवा च्याका तइ व सी सार्थं लिकमत च्याकइ। अले सिथं यंकेत व हे लिकमतं भार्ज च्याका ह्निने हे जूसां पुलुपुलु चिन्तामणि दीप च्याका यंकइ। भार्जया मी तिंप्वा च्याका सीह्मसिया दाह-संस्कार याना छ्वइ। दच्छि मदुतले उखे थुखे देव देवतायाथाय् मत छ्वयूकः वनि— सीह्म ख्यूंक च्वने म्वालेमा व वयात ज्ञान-ज्योति प्राप्त जुइमा धका।

मनूया ह्मापा ह्मापांया आविष्कार मध्ये मत छगू गजबगु व तःधंगु आविष्कार खः। उकिं हे मनुखं मतयात द्यो भापा पुज्यागु खः। न्ह्याम्ह द्येत छाय् मागु नं जझे स्वाहा याना

दुइवं व द्यो त थ्यं भापू। मनुखं मत थःत बह्नी जक दरकार दुसां द्योयात ह्लिने नं च्याकेगु याना हल। द्योपिंके प्रभा दु धासा नं मूर्ति द्यो ख्यूँथाय् खने मदइगुलिं उमित मत बीगु ला छूं खँ मखु तर सहस्ररश्मि सूर्य व तिमिलायात नापं इता निपु च्याना भ्रीसं मत बिया च्वंगु धका गज़ब ! लक्ष्मी द्यो त धेबा छाय्गु सुर्यो त मत बीगु उथेंउथें मखा जुल। जुइमाः थ्व थःगु श्रद्धाया छगू दापू। भ्री छगू उखान थें बियां तःधंगु मखु, छु तःधं श्रद्धा तःधं।

ज्रति मन्त धासा मनूया मिखा जक दया नं छुं ज्या मवः, उकिं बह्नी छुं याय् माल कि मतया आवश्यकता भ्रन हे थी। बह्नी जुइगु जात्रायात मत माः धका धाय् माःगु खँ मखु। मतया रमिता स्वय्गु बाघदुवाया मेला व बालाचःह्रे या पशुपती खः। जावला पूजा धुंका बुंगद्यो छुंगे यंकइबले नं सहस्रदीप धका ग्वाखुं प्वाचां निसें छ्वालिप्वा च्याना यंकइगु नं स्वय् बहः जू। फुसिख्योया जात्राय् धामि ह्लिलिबले न्हू वःम्ह धामियात मुस्याः-प्वा नका धात्थें द्यो दुब्यूगु खः मखु परीक्षा याइ। बोदे मे प्वाखनिब्रले जक मे प्वाखंह्म धामि मतया गोदा ब्वहले पाच्छाया यंकुसां ह्लिने जुया मतया स्फूर्ति प्याहाँ मवः। कलकत्ताय् ध्वाका थें, छें थें व छु थें छु थें च्वंक ग्यांस मत च्याका हइगु नं साप हे बांला।

संसारया चालामाला व जक दु थ्व जक दु धयागु मदु। मेपिनि देशया चालाया छु खँ थःगु देशया चाला खँखं हे भ्री दंग मजुसे मगा। भ्रीसं लक्ष्मीयात साप हे सुचुपाचु व मत योम्ह द्योया रूपे माने याना वया च्वंगु

दु। लक्ष्मीपूजा बले छें छखां झ्फ्ःधायूक मत बीगु ला द हे दु वर्षया दकले ह्मापां बालि द्वाहाँ वइबले नं लक्ष्मी लय् तायकेत मत बीमाः। सी गुथियारतयूत भ्वय् नके धुंका त्रिदा बिया छ्वयूत सलिखे मत च्याका वा दिगू च्याका त्रिया छ्वय् माः। छ्वासे कलः व दुवाते वा दिपे बौ तः वनिबले नं दिनिनिनि दिगू च्याका यंकइ। थ्व ला मतं मतया हे ज्या काल धाय्— मत जतिया निति जक मखु अन्धकार थें ह्माकुगु मोर्हनि फयूत नं मत हे माः। मतं तइकजः बिया च्वंसां ह्माकुक थाइगु हाकः नं पिल्ह्वया च्वनि – किन्तु थौंकन्हेया बिजुली मत न कुं गइगु डर, न फसं सीगु भय।

वैद्यराज जीवक बने वना ज्याय् ख्यले मदुगु घाँय् लुइका हय् मफु थें सिल व सल जक धासा न्ह्यागुं वासले ज्या ख्यले ज्यू। झोगु देशे विज्ञान धयागु शास्त्र सिद्धान्तया रूपे ब्वना जक च्वन तिनि, थुकिया प्रयोगात्मक आविष्कारया रूपे सि सयूका काय् मफुनि। वासःया थासे घाले लः द्वाहाँ वन धासा मतं पुका लः पिका, व लूलाया ल्याखे मचात म्हं मफुसा मचाया ख्वा दुन्छि ह्माउँगु इता च्याना ह्माउँ निभाले मत बीगु या। थुकिं प्याहाँ वना बोकसि वइबले मत च्याका बोकसि केले यायूगु तक या। निराशा व शंकां नुगले धौबजि वायूका च्वंपिसं लहूघले सिथिद्योयात मत बिया जिम्ह रोगी याकनं लाइ वा मलाइ धका भविष्य जीवनया लक्षण वा कुलक्षण तक नं सीकः वं। किन्तु एक्सरे व वैज्ञानिक प्रकाश चिकित्सा थें जागु याका रोग लायूके धुंकुपिं नेपालीत दुसा नं थजागु आविष्कार ला छाय् थजागु ज्याभः तक नं झीथाय् देशे दयूके मफुनि। कुतः यात

धायूवं मजुइगु ज्या ला छुं मदु अयूनं थजागु वैज्ञानिक साधन दयूकेत भीत असम्भव ला मखु तर अः थें जक जुया च्वन धासा तःदँ अवश्य मालि।

थौं भीपिं बीसवीं सदीया मनूत जुया भूत-प्रेत धाल कि ह्लापायापिनि थें ह्लायूपं तींतीं मस्वाकइपिं जुया ला मस्यु मिचूलाखे, मिग्वाराख्या धयापिं मखने धुन। गथामुगः बले बोकसितयू च्वलापचिं च्याका पीठे देके वनि धागु नं फयूगं जक खः ला धया थें च्वने धुंकल। मिप्वा लाखे खना धाइगु नं लः सिलिसिलि दुगु थासे वा ध्वपे फोस्फोरस च्यागु खः धका सी दत। थथे ध्वप च्यागुया बारे विदेशी भाषायू बांबांलागु कहानी च्वया तःगु नं दु। करणदिप, पाहांदिप च्यागु खना धागु नं शायद थथे हे छुं च्यागु जक ला मस्यु। स्वयम्भूया गजुलि पञ्चरश्मि प्याहाँ वःगु उकी दुने दुगु अनेक मणि व रत्नया तेज जुइमाः। नागार्जुनया जरिल्वहँ नं थथे हे प्वालाप्वाला थीगु ल्वहँ खः। ख्यूँथायू दम्बि व गुलिं की विशेष नं थथे हे थिना च्वंगु खने दु।

भी मिखा दुपिं मनूतयूसं मतया परिभाषा थ्व हे खः धका बी साप ज्या मछि। व्यवहारे चिकं मत, ग्यासमत व बिजुलीयात मत धासा भचा क्वथीक स्वयूबले बड़वानल, दावानल, भुतुली च्यागु मि ला छु व प्रकाशमान् चन्द्र सूर्य निसें कया असंख्य नगु पुचः व नीहारिका तक नं मत खः। उरः व ह्लिप्यं-ताहा-नगु नं मत हे खः। थुकिं काहाँ वया छिगु जिगु मिखा तक नं मत हे। अभ तःगो छ्यौंपिं वैज्ञानिकतयू लिसें दूरवीक्षणं स्वया दिल धासा सी थ्व शून्य धागु अन्तरिक्षे गुलि जक ग्रह, चन्द्र, सूर्य तारा

व नीहारिका दु। इानं परमाणुवीक्षणं स्वया दक्व पदार्थयात कूचा कूचा थला स्वस्वं यंकल धासा थुइ थ्व विश्वया यावत् पदार्थ विद्युत् तत्व-पोजिट्रन (Positron), इलेक्ट्रन (Electron) व न्यूट्रनं (Nuetron) बने जुया च्वंगु खः। वैज्ञानिकतसें आतक माला लुइके फुगु मूलतत्व थ्व हे विद्युत् खः। थ्व ब्रम्हाण्ड हे विद्युत्-मय। आ मतया परिभाषा छु धका जक बी मालि!

सलाइले दुने मि दु ख नं खः, म नं मखु; खःसा गय् मपुत, मखुसा गय् च्यात? छुकी मि दु छुकी मि मदु धायगु हे गथे? ल्वहँते वा कःगु अप्पाय् चुपिं पा मि प्याहाँ वइ, न्यताले छको यांकया मुइक दा, मि हे प्याहाँ वय्‌क दाल धका मधाइ मखु। नातागत जुइबले नं ला छुं मयासां मिखां फुतिफुतिकेरा प्याहाँ वः। स्वर्ग दिव्यलोक जुया मत हे म्वाक झल्ल थी व पाताल नं नागतयगु मणि अथे हे थी धका धया तःगु दु।

थौं छिं मफुसां जिं मफुसां भी हे मनूतयसं उपग्रह ब्वय्‌का चन्द्रमाय् न्याका नं क्वत काय् धुंकल, अभ निकट भविष्ये हे मनू नापं तया ब्वयका छ्वयगु ग्वसा ग्वया च्वंगु दनि। उखुनु तक रेड़ियमया युग धया च्वंगु आ रकेटया युग धाय् माले धुंकल। मत च्याका रेड़ियो हायकेगु व सिनेमा स्वयगु ला भीत मामुलि जुइ धुंकल खः, तर मतया जतिं नं सः पिकाय् ज्यू धयागु भी आपासिनं मस्यूनि। टेलिभिजन तक भी मिखाया न्होने मवःनिसां थुकिया बारे नं गाक्क न्यने दय् धुंकल।

भुतिमालि ब्वयका विजुलीया आविष्कार यात, मतकलःया ज्ञां कया हवाइजहाज दयकल, किपा स्वया फोटो काल,

थ्व फुक मतया द्वारं मखा जूगु खत। मिखा तिसिना भी प्यपला न्ह्यावने मफुथें सुर्द्योया निभाले छुया तःगु कोइला, मि च्याका प्याहाँ वःगु वाष्प व विद्युत्-शक्ति, आ न्हू छूयला च्वंगु रेड़ियो शक्ति मन्त धासा विज्ञानया गति थ्याप्प हे मजुइ ला? मि च्याका मुका नय् व मत च्याना तइका जुइ ससां निसें सभ्यताया विकासे मनुखं मतया आपालं आपा ज्या कया वया च्वंगु दु। थ्व फुक्क च्याके फुगु ज्ञान–मतया कृपां खः।

भीत बुइकुह्म भी मां खः, भी मांयां मांया मां पृथ्वीयात जन्म ब्यूम्ह सूर्य खः, सूर्यया नं मांअबु नेबुला खः। भी पृथ्वी निभा त्वः पाखे जक तिमिला थें थी तर सुर्दो तेजया पुञ्ज व नीहारिका तेजया ग्यास खः। ज्योतिषाचार्यतय् धापू कथं थ्व भी च्वंच्वनागु पृथ्वीसिकं सूर्य १३ लाख दुगं तःग्वः व सूर्यसिकं तःग्वःगु व थीगु मेगु असंख्य तारा दनि हँ। १ सकेण्डे १,८६,००० मीलया गति वःगु गुगुं ताराया किरण आतिनि पृथ्वीले थ्यन धासा व गुलि तापागु व तःग्वःगु तारा जुइ! शीर्षकया भासं धासा गपाय् प्वागु मत?— मयूल, थजागु खँ ह्लाना च्वनां न्ह्याय् दुगु मखु।

थौंकन्हे वैज्ञानिकतय् ल्याखे सः भचा जक मखाक तत्व दय् धुंकुसां अबलेयापिनि ल्याखे न्यागू हे जक तत्व दु गुकियात पञ्च महाभूत धका धाइ। थुकी तेज नं छता याना दुथ्याका तःगु दु। भीगु प्राण नाप तेजया घनिष्ठ सम्बन्ध दु। भीगु शरीरे पृथ्वी आकाश, जल, तत्व ल्यना हे च्वंसां प्राण वन कि वया नाप नापं तेज—गुकिया लक्षण काइगु खः—नं वना छइ। प्राण वायु प्याहाँ वंसां

मेगु वायु तत्व शरीरे दया हे च्वनि, तेज तत्व जक वनिगु वनं। हानं निभा विना भी म्वायूगु हे गथे? स्वां-सिमा व घांयूयात तकं निभा मदयूक मगा। थ्यो तुइल कि मनू लगायत सकल प्राणी दनि, स्वां ह्वइ, हिमाल न्हिलि, तर कुमुदिनी जक बहनिसिया चन्द्र हे पियां च्वनि। भी म्वायूत थें हे मत म्वायूत नं फयू माः, मत च्याइ फसं, मत च्याना च्वनि फसे व मत सीगु नं फसं हे खः। तर बिजुलीया ग्लोबे जक दुगु फयू नं पिलह्वया भ्याकुम (Vacuum) याना तयू माः आ त्वादेवा क्वयू मतं मखः धयागु नं मन्त, बिजुली च्वयू भचा मखःसां ट्यूब लाइटं न्ह्याथासं खः।

मत भी जक मखु अन्य प्राणी वर्गया नं तसकं यः। लापा व मत-की थ्व हे मते जुना प्राणोत्सर्ग या वइ। कीत सी धका जैन साधुतयू सन्ध्यायू मत नापं च्याइ मखु। गुलि कीतसें थःपिं मत च्याके मसया फुतिफुतिकेरा जक जूसां थःपिनि स्वले दुने यंका तइ। त्रिचरा न्या थःत स्यायत वःगु धका मसिया मत नयत वतलें थः हे त्वा दला सिना वनि। भी न्वाके जक सःपिं मचातयू नं मत धाल कि गुलि यः, गुलि यः। वनस्पतिं नापं निभाथ्यो पाखे छ्यों ल्ह्वना हया च्वनि। तर खुँतयत जक मत धाल कि शत्रु। अयनं मत हे मदयूक ला इपिं नं जुइ मफु। उमित खुँमत टर्च लाइट जक यः।

प्राकृतिक सम्पत्ती भी मां नेपाल तसकं तःमि; पूर्व मेची निसें पश्चिम महाकाली तक थ्यंगु मांया जनी पोले भीत धका छु छु गुगु तया तःगु दु छु छु, अनुमान जक यासां बांलाक खंगु मदुनि। पश्चिम नेपालया दुल्लु पाखे शिरस्थान

व नाभिस्थान धा थाय् मन्दिरया दुने ल्वहँ कापी कलाछि प्वागु व थ्व स्वया चिकिप्वागु नं प्राकृतिक मत च्याना च्वंगु दु। थनया खुसि-बा वइबले खुसी नापं मि छ्वःहँ। बागलुंग जिल्लाया मुक्तिनाथ नं थथे मत छ्वइगुली प्रसिद्ध। थुखे पाखे झीगु वैज्ञानिक दृष्टि वन धासा थुकिं झीत अवश्य फाइदा हे याइ।

विज्ञानया जः थिना वः लिसे झीगु ह्मायूपं व मिखायात नं उगु हे रूपं तालिम याय् माला वया च्वंगु दु। आतक झीथाय् न्हू सड़के जुइत ह्मायूपं जक ताह्मायूकां गा तर भारते थें ततःधंगु शहरे जुइत ह्माउँक वाउँक व म्हासुक मत च्याइगुया माने मथुल कि ज्यानया तक नं जोखिम वः। वाउँगु मत शान्तिया चि थें ह्माउँगु मत खतरा वा निषेधया चिं खः, म्हासुगु खतराया दोसाँध। गुगुं मेशिनया थःगु शक्ति न्ह्याय् मदुगु वा अप्पो ज्या याय् माल कि नं ह्माउँगु मत च्याका खबरदारी याइ। ह्माउँगु मत प्रकाशया नं संग्राहक खः। उकिं फोटोया ज्या याइपिसं ह्माउँगु मत च्याका ज्या याइ। लडाइया मैदाने नं थथे हे रंगी विरंगी मत च्याका संकेतया आपालं ज्या का। अथें हे नं ब्यारेके बहनी लाइट डाउन पुल कि मन च्याके माजल। मत यानं निसें खने दइगुलि बहनी मत च्याकेगुली मनाही याना तइगु खः। लडाइया चापाचाप जुइबले शहरे नापं ब्लाय्कआउट याय्माः।

मत जति मवय्क तापाकं जक खने दइगु मखु, रेल जहाज व हवाइ जहाजे च्वंगु मतया प्रकाश कोशौं तापाक तक नं वं। समुद्रया बन्दरगाहे च्वंगु लाइट हाउसया मत तापाक जक वनिगु मखु थुकिं जहाजयात दिशा नं छुटे

याना बी। घडीया डायले च्वंगु आखः—मत आखः जक खने दयकेत खः, मेगु ख्यूँथाय थःथमं मत क्यनिगु फौण्टेनपेन नं मदुगु मखु। भौ व धुँया मिखा ख्यूँथाय् थथे हे वाउँक थी उकिं उमिसं बहनी नं मिखां खं। भुलुखा तु न्हिकां झंगः हे जुल। मतं मत ज्वना जुइम्ह छम्हसित जक जः बीगु नं मखु, वया जःखः वा न्ह्यांने ल्यूने जुइपिन्त नं लँ क्यना ब्यू तर ज्वनिम्ह मसल धायव जक झन तालातुल धाय यः। मिखा निपां कांम्हं थःत मखुसां करपिन्त क्यनेत मत ज्वना जूगु बाखं नं मदुगु मखु।

मत व झीगु जीवने आपालं समता दु, आयु फुत कि झी सी थें मत नं चिकं फुत कि, करेन्ट त्वादल कि वा ग्यासया धा दित कि सी। अनायूसकं थीम्ह सुर्दो तकं छन्हु सी तिनि धयागु वैज्ञानिकतय् धापू दु। मतया पाखें झीसं स्यना काय्गु नं आपालं दु, मतं थः च्याना नं करपिन्त छुं क्यना च्वनि। मत थःसिबे नं थमं च्याकाम्ह अप्पो थी धका गबलें ग्याइ मखु, थः थें हे सकसितं च्याकेगु थ्वया स्वभाव खः। न्ह्याबलें ख्वा चकंका न्हिला च्वनेगु व गबलें कमस्वसे सदा थस्वया थहाँ वनेत जक स्वयगु थ्वया प्रतिज्ञा खः। मत न्ह्याथे हे चीप्वागु जुइमा थःगु शक्ति चाछि अन्धकार फुका हे च्वं, सी त्येका अन्ते तक नं छको प्वालाक च्याना तिनि सी। छु मतया थ्व गुण झीसं अनुकरण याय् बहः मजू ला ? तर मतयाके दुगु छता अवगुण झीसं गबलें थः याना काय् मज्यू— व खः मतया अविवेक। थ्वयागु थ्व अविवेके लात धासा त्योमत्यो, ज्यू मज्यू छुं छुं हे विचार याइ मखु— न्ह्यागुं हे झो याना छ्वइ। तक्षशिला,

नालन्दा व अलेक्जान्ड्रिया पुस्तकालयया अनेक हस्त लिखित ग्रन्थ व सांस्कृतिक वस्तुं सहित भ्ती विशालनगर ध्वं सर्वदाया लागी माकुरु नया छ्त। ध्व मानव समाजया निंतिं तःधंगु क्षति खः। हनुमानया लंका-दहनं रामपक्षयापिं लय् लय् तासां कलावाद्दीतय निंतिं ध्व मर्मया खँ खः। रजपूरत वीरांगनातसें सतीत्व रक्षाया निंतिं जौहर व्रत यागुली धासा ध्वयात दोष बी थाय् मदु।

अज्ञान अन्धकारया अनुरूप थें मत ज्ञानया प्रतीक खः। नुगले ज्ञानया जः थित धासा व्यक्तिया व्यक्तित्व नं डलि मात्राय् थिना वइ। धात्थें मनू मनू धाय् लवइगु ज्ञान-जतिं नुगः यचुया प्रकाश रूपे नं छुं क्यने फयूव हे तिनि खः। वैज्ञानिकतय् सूत्रे सःया गति सिकं जःया गति चलाख धा थें सफू-ज्ञां जक दुपिं स्वया नुगः मिखा थीपिं भ्कन हे च्वन्ह्या।

मतया असंख्य उपादेयतां यःना कुले मत थें थीपिन्त 'सुपुत्रः कुलदीपकः' व कुलयात ख्यूँ कइपिन्त 'कुपुत्रस्तु कुलांगारः' धका उपाधि बिया तल। मनू मात्रं कुलदीपक व देशदीपक जुइगु स्वय माः। धायूत भ्ती भगवान बुद्धयात कवि आर्नोल्ड्या भासं एसियाया ज्योति (The Light of Asia) धया तल, वास्तवे वसपोल विश्वया हे ज्योति खः। थौं विश्वयात विश्व-युद्धया आशंकाया अन्धकारं त्वपुया हया च्वंगु बखते भगवान बुद्धया शान्ति सन्देशया परमावश्यकता दु धयागु सु जक सचेत मनुखं मथूगु खइ? सत्यमेव जयते सत्य हे खःसा असत्य अन्धकारयात सत्य मतया ज्योतिं अवश्य त्याकइ, तंकइ।

छुकिया उत्पत्ति दु उकिया विनाश नं दु। मत च्याइ छन्हु व मत मसिसे मगा। न्ह्याक हे तःवागु मत थजुइमा वा न्ह्याक हे चिकं तनावं थवनेमा। खः गुलि सम्म धासा अल्प-स्थायीया थासे चिरस्थायी जुइफु— व नं स्थूल रूपे। मिखां खने दुगु वा मदुगु न्याक्क पदार्थ क्षण क्षणे परिवर्तन जुया च्वंगु दु। धाइ बिजुली लगातार च्याना च्वन तर भीसं व स्वया मिखा फुति याय् मलानि व गोको सित गोको च्यात भीके पत्ता हे मदु। उलि तिफ्याय् फइगु शक्ति भीगु मिखाय् मदु। भीसं सासः दुकया च्वना, पिकया च्वना थवले तक भी म्वाना च्वंपि, हाइड्रोजन अक्सिजने मिले जुया च्वन थवले तक मत च्याना च्वंगु जब थ्व ज्या दी भी चट्। गुकिया क्रिया सित वा मन्त व गुकिया नां मृत्यु वा विनाश खः। चिकं दत्तले मत च्याइ, तृष्णा दत्तले जीव भवचक्रे चाहिलि। चिकं फुइ मत सी, तृष्णा मदइ जीव जीवन्मुक्त जुइ। मत सीगुयात निर्वाण धाइ थें भगवान बुद्धं जीवन्मुक्तियात निर्वाण नां तया बिज्यागु दु। महाकवि अश्वघोषया शब्दे निर्वाण थथे खः—

चिकं फुना दीपक म्वाक्क सी गय्
निर्वाण ज्वी आश्रव फूइ नं अय्,
पृथ्वी नभे वा विदिशाय् दिशाय् नं
गनं मवं केवल ज्वीगु शान्त॥ (सुगत सौरभ)

१ – ८ – ०१३ यँ

स्वां

स्वां धाल कि मसिया हां धका न्यने मा:पिं शायद हे संसारे सुं दइ, खः थ:थ:गु भाषा पागुलिं गुलिसिनं स्वांयात फूल धका थुइकुसा गुलिसिनं फ्लावर धका सीका काइ। गबले मनूत मनू हे मखुनि, मनूया व्यवहार जंगली पशुतय् थें तिनि उबले निसें मनुखं स्वांया उपयोगिता बांलाक मथूसां स्वां थ्वयात धाइ धका अवश्य थुइका तय् धुंकल जुइ। मनूया जन्म स्वां दुगु थासे हे ला जूगु खइ। अबले निसें थौंया वैज्ञानिक युगे तकं स्वांया मनूतय् लिसेंया सम्पर्क व वया महत्त्व पा जुया मवं अपितु झन हे बृद्धि जुयावं वया च्वंगु दु।

परापूर्व काले थ्व झी च्वंच्वनागु पृथ्वीस प्राणी च्वने बहः जुइ धुंका दकले ह्लापां सृष्टि जूगु जीवकोष प्रोटोप्लाज्म (Protoplasm) खः। थुकिं हे जीव व उद्भिजया उत्पत्ति जुल। उद्भिज स्वांया मां खः। थुकियां लिपा तिनि जंगम प्राणीया जन्म जूगु खः। उकिं धाय् फु मनू ला छाय् पृथ्वीले गुम्हं प्राणी सृष्टि मजूबले स्वांया राज्य चले जुइ धुंकल।

झीगु भाषाया स्वां शब्द संस्कृतया सुमनं वःगु खः धाइ। सुमनया स्वान जुया आ स्वां जूगु खः। संस्कृते सुमन स्वांयात ल्व:गु नां तया त:गु धाय् मा:, धात्थें स्वानं सुयागु जक मन भिंका व लय् तायूका मब्यू जुइ ?

पृथ्वी ह्लापां सूर्य कुतु वःगु ह्याउँक च्यागु मिग्वारा खःसां

थौं पृथ्वी धाल कि शस्य श्यामल पृथ्वी हे भीगु नुगले दं वः— चाहे पृथ्वीले जमीन स्वया नं स्वदुगं अप्पो जलभाग हे थदयूमा। गन्धवती पृथिवी—पृथिवीया लक्षण खः। पृथ्वी सौर्यमण्डलया छगो विकसित स्वां खः, गुकी महामानवतयूगु चमत्कारया सुगन्धं व्याप्त जुया च्वन। हानं छको नं थथे हे धाल धासा मनू नं मस्तिष्क–प्रधान दिव्य कमल खः।

समता व विषमता न्ह्यागुं वस्तुया लक्षण खः। फुक्क स्वां स्वां हे खः थुकी समता दु, फुक्क स्वां त्र हे स्वां मखु थुकी विषमता दु। थ्व हे समता व विषमतां याना स्वाने जक मखु यावत् पदार्थे भेद दइगु स्वाभाविक। मुख्यतः स्वां स्वताजि दु, लखे ह्वइगु पलेस्वां, उफास्वां; स्वांमाय् ह्वइगु गुलाबस्वां गोदावरीस्वां व सिमाय् ह्वइगु पालिजास्वां आदि। मोतिस्वां व लवंस्वां थें गसि वनिगु स्वां व थःगु हे पहःगु केतकी स्वांयात च्वयू च्वंगु स्वताय् हे दुथ्याका छ्वःसा दुबिना वं।

प्रकृतिया सृष्टी मनू असाध्य च्वापुकाह्म जीव खः। थ्वयात थ्व च्वापुका पहः कोया थें मिखा ब्वल कि ग्याना बिसि वनेगु व चला थें ब्वां वनेगुली जक सीमित मजू। भंगः वा मेपिं पशुत आनन्दे खुशीं व भये चिल्लाय् दना जक हालि तर मनू, ख्वयूगुली, ह्निलेगुली व हालेगुली वयात सुनां जक फु? वया मने वःथे वं म्हुतुं प्रकाश याय् फु उकिं हे नं मिखां खँक वस्तुयात जक छाय् स्वयू खने मदुगु चीजयात तकं वं नां तया जू धासेंलि अनेक जातया स्वांयात जक वं नां तयूगु छाय् बाकि तइ? लासा मनू पूर्ण सभ्य जुइ न्ह्यजवां गबले कि व ताकतुक तिनि खँ ह्लाय् सल, अबले हे वं स्वांया नां तयू धुंकल जुइमाः।

पुराणं कंथें धाल धासा विष्णुया तेफुचां थांहाँ वःगु पलेस्वाने ब्रह्मायाा उत्पत्ति जुल व व हे ब्रम्हां थ्व विश्व ब्रम्हाण्ड सृष्टि यागु खः। स्वयम्भू पुराणया ल्यूल्यू धाय्‌बले नेपा-गा नाग-ह्रद तिनिबले थ्व ह्रदे गुह्येश्वरीया गाले हाँ कया सहस्त्र दल दुगु पलेस्वां उत्पत्ति जुल गुकी पञ्चरश्मि पिज्वय्‌का पञ्च तथागतया आविर्भाव जुल। थुकथं धाय्‌बले स्वां जक धया नं मञ्जू स्वांया स्थान गुलि च्वे थ्यं अथें सी दु।

द्योया शिरे स्वां ला भीसं हे छुके माः तर गबलें हे त्तोते म्वाक स्वां थःगु ल्हाया छगू ज्वँसा याना तःपिं नं गुलिखे द्यो दु। नारायण द्योया ल्हाते पलेस्वां गबलें खालि मजू। अथे हे आर्यतारा आदि द्योपिसं नं स्वां थःगु ज्वँसा याना तःगु दु। मदनया वाण नं स्वांयागु हे खः। वसुन्धरा स्वयं वसुन्धरा जुया स्वांया रूपे वार्गवीं ज्वना च्वंगु जुइमाः। पलेस्वां ज्वना च्वंगुलि याना गुलि द्योया नां पद्मपाणि हे जू वन। पलेस्वां आसन मदुपिं द्यो ला कम हे जक दइ। पुष्पक विमान नं स्वांयागु हे विमान खः।

जितः गुनकेरा स्वां यो थें छितः गुन्तःस्वां यो जुइ, थथे हे व्यक्तःयात गुलाबस्वां यय् फु। भी द्योपिनि नं थःपिनि म्हत्ति म्हत्तिं योगु छता छता स्वां दु। द्योपिनि हे योगु धाय्‌वं व स्वां साप बांलागु धका च्वनि, तर अथे मखु यइगु व बांलागु धयागु छु? थःगु मन छुकी वन व हे यइगु व बांलाइगु खः, चाहे व करपिन्त बांलागु थजु वा बांमलागु। सुर्द्योयात कनिओस्वां यो थें लोकेश्वरयात द्वाफोस्वां यो, अले महाद्येत बेलपत्र योसा कायूम्ह गणेद्येत सितु हे तःधं। नागराजाया नं सितु धाल कि उतिकं यो

ता। ख्वं द्योया ख्वंस्वां, लक्ष्मी द्योया लक्ष्मीस्वां व चथा द्योया चथास्वां थःपिनि नामे सुरक्षित याना तयू धुंकुगु स्वां खः। तंलाय् भिलाय् नं सिकया नामे लाइसेन्स बिया तयू धुंकुगु स्वां मखा जुल। ख ला ध्व स्वां छाय् हल धका मेपिं द्यवं मयो धका छ्यां फिति फिति संकइ मखु, द्योयात चले मजू धका छाय् यंकइपिसं हे छाय् यकइ मखु। कुश, धगोस्वां व कपूसिह्वाय् श्राद्धयात मद्‌यक मगा। कलशे तयूत द्वाफोस्वां कचा व अर्घ्य यायूत सितु तियागु द्वाफोस्वां हे माः। बच्छाकचा बौयात हे जक चले जू। लंकास्वां व कंस्वां धासा स्वां खया नं स्वांया ल्याखे मजा — मस्यु थिमिसं पूर्व जन्मे छुं पाप याना वःगु दु ला?

स्वांया जात तःता हे दु थुलि जक धाय् ला साप अःपु, ध्व ध्व दु धका ल्यया ल्यया क्यनेत धका थाकुगु। अथे ला छम्ह वनस्पति शास्त्रया अध्येतां थें छता छता स्वां दत्तले कुत्तु कुला द्वाहाँ वना स्वया च्वनेगु जिगु ज्या नं ला मखु। गुलाबस्वां थें जागु स्वाने स्वांमःया हः व स्वांहः पा, मुख पंम्हुइ स्वां ह्वइ, उकी दुनेया केसरी नं खने दइ। तर थजागु छाँटयागु मखुगु स्वां नं गुलिखे दु। गोंगःचुलिस्वां व लालपात्यास्वांया आकार-प्रकार मेगु हे सा स्वां धासा हः मदु हः धासा स्वां मदुगु नःलास्वां नं ला स्वां हे खः। मेगु छाय् सितु घाँय् नापं स्वांया ल्याखे जा, पञ्चगव्य बीबले शुद्धि याइगु हे ध्वं तिनि। ह्वायूकं थें थिल कि पुइगु, लज्जावति थें मछालिगु च्वाकं थें सुइगु, धुस्वां थें नवःगु स्वां द्येत चले मजूसां स्वां ह्वइगु जातया हे मा खः। व्यांचा स्वांयात तिल कि वां जक खाइ, की म्हं म्हं नइगु स्वा नं

लण्डनया म्यूजियमे निदां याना तया तःगु दु। स्वां ह्वइगु जक मखु गुगुं स्वां स नं सः। बालाची व पोंगास्वां पोलःचा थें सइगु स्वां खः। वैज्ञानिकतयसं ला कृत्रिम स्वांमा नं दयकेत स्वया च्वंगु दु व छुं अंशे सफल नं जुइ धुंकुगु दु।

सुं द्यो पुज्यासा वज्रपुष्पे स्वाह्रा याना ह्लापां छायगु हे स्वां। अले तिनि सिह्नः जाकिया पा वइ। उकिं पञ्चोपहार पूजा ज्वलने स्वांयात प्रमुख स्थान बिया तःगु खः। पुजाभः व द्यो बांलाकइगु नं स्वानं हे खः, स्वां भचा निर्धिन कि कतःया भक्का हे दइ मखु स्वां भचा गाक्क मछुकं द्योया शोभा नं ला थी मखु। स्वांया नाप नापं तोरण कापः नं छायबले द्यो प्रतिया भाव भन हे जाया वइ। स्वां छायत थाकुलि कि थाकुलि नकिं हे न्ह्यचिले माः। द्यो पुज्यायगु थाकुलिया भाला सां स्वां छायत सकलें चा लायमाः। गुथिगने जूसा स्वां छायत मलापिन्त बं छाइ। तापाक च्वंम्ह द्यो सत्तिक पूजा याय मालिबले न्ह्याम्हसां छम्ह द्योके वना किसली नापं स्वां छफो ककया द्यो साला माःथाय स्वने हइ। थ्व हे स्वाने द्यो प्रवेश जुया वःगु भापी। थथे हे जुया खइ द्यो पूजा सिमधयकं सुयातं स्वां ककायके बी मखु। पूजा याना च्वँच्वं द्योया शिरं स्वां कुतु वःसा तु द्यो प्रसन्न जूगु धका सीके माल। थ्व थःगु मनं भापा कार्य पूर्ण यायत द्यवं स्वीकृति ब्यूगु खः धाइ। पूजा विसर्जन याय धुंका स्वां ककायगु भाला जक नोकोयागु खः। सुनां छाल वं हे लात याय मालि धका थाकुलिं स्वां ककाइ मखु। गुरुजुं सिह्नः तिका स्वां बीबले स्वां कया दक्षणा बीगु चलन दु। शायद द्योया प्रसाद सितिकं सायके फइ मखु धका जुइ। पशुपति

गुह्येश्वरी वा गनं द्योया स्वां काइबले नं दक्षणा बीगु या। स्वां हे जक जूसां द्योया शेष सिंति मकायूगु धार्मिक विचार व द्यां खना ग्यगुलि नं जुइ फु।

स्वां ह्वइगु मायात जक स्वांमा धका विशेष नां बिया त:सां सि सइगु सिमाय् नं स्वां मह्व:गु मखु। उकिं सिमा फ्रन सिमा स्वांमा नित्तां ख:। सिमा छु स्वांमा छु फ्रीगु जीवने नित्तां उलि हे आवश्यक जू। भगवान बुद्धया जीवन लिसे नं सिमा स्वांमाया सत्तीगु सम्बन्ध दु। शायद बुद्ध वीतराग जुया छेँ नांगु प्यंगू प:खाया दुने कुंका च्वने मयोम्ह जुया जुइ। बुद्धया जन्म पिला-सिमाया क्वे जुल, बुद्धत्व प्राप्ति बोधिवृक्षया मूले व निर्वाण शाल सिमाया क्वे जूगु ख:। वज्रासने च्वनेत नं कुश लासा लाया बिज्यागु ख:। थ्व स्वंगू पर्व चूलागु दिनयात फ्रीसं 'स्वांया: पुह्नी' अर्थात् स्वांया जात्रा जूगु पुह्नी धया तल। बुद्ध जन्म जुइसार्थं ह्यफो पलेस्वां उत्पत्ति जुल व बुद्धं पचि धस्वाका उकी ह्य् पला छिना बिज्यात धया त:गु दु। विष्णु थ:गु श्राप मोचन यायत वंगल सिमा, कुश व तुलसीया रूप धारण यागु ख: धका पुराणं माने याना तल। थ्व हे कारणं चतुर्मास जोछि तुलसी मठ दयका पूजा याना हरिबोधिनी एकादशी खुनु स्वांमुखलं पुइका भारि नकसां सांगे याइ। वंगल सिमा द्यो थें पूज्य व कुश घांय् जुया नं पवित्र।

फ्रीपिं नुग: व न्ह्यपु दुपिं जुया जुइ, मन्यंकं मब्वंकं व मस्यंकं छुं नं मस्यू— अफ्र मामं स्यना कपाय् बनय् जक ज्याइपिं नं गुलिखे दु। बिचरा स्वांमा सिमाया थथे सयूका सीका च्वनेगु समय हे गन? बसन्त वल

कि काचाकिंचि चुलि वया चोला हिले माल, थःगु सौन्दर्यं मुग्ध याना कोकीयात पञ्चम स्वरया तान तोतके माल। थथे हे प्रकृतिया ऋतु ऋतुइ याय् माःगु ज्या थिमिसं बांलाक हे स्यू। जनबाहाद्यो व बुंगद्यो सालिबले मूस्वां व अजूस्वांया भव्खः जुया च्वनि। द्येगु-पूजां कःछेस्वां, यलबखःस्वां, मधूस्वां व वसन्तया अनेक स्वानं द्येगुद्योया खः ले छु वन उपवन हे फ्फःधाय्का च्वनि। सिह्लाज्याया ह्याउँगु तुयूगु सिह्लाज्या स्वां व वनया जातं जातया स्वां, भ्रंगःया चिरिबिरि व कीया किलिकिलि सले ताल ब्युब्युं प्याखं हुया च्वनि। गुंलाया लुँतिकः वहःतिकःस्वां, सुबिदास्वां आदि नस्वा नस्वागु स्वांया सुगन्धं देवस्थल सुगन्धित जुया च्वनि। पञ्चांबले ज्ञानीथकुंस्वां व बांबांलागु अनेक स्वांया बखत जुया च्वनि। यँद्याल पालिज्यास्वां, भयाउलीस्वां व घमण्डी थें धस्वाना च्वनिगु ककःचास्वांया पा वया च्वनि। मोहनि तफोस्वां व स्वंति ग्वयस्वां व गोदावरीस्वांया मेला जुया च्वनि। चिकुलां मेगु स्वां मदइबले नं मीकूस्वां, लुँगजूस्वां व सरस्वती स्वानं स्वांया नां तया च्वनि। खाइसंल्हूया सिपूचो वनेबले सिमाय् ह्याउंक तकुस्वां ह्वया च्वनि। थ्व जुल भी देशया पर्व पर्वे ह्वइगु थःगु हे स्वां, मेगु विदेशं वया च्वंगु जापानी स्वां, जर्मनीस्वां, लाहुरेस्वां, कम्पनीस्वां व लांलां ह्वया च्वनिगु बाह्रमासे धयागु स्वां नं दु।

स्वांया जात नं गजागजागु जक दु धाय्? घडिस्वां धात्थें घड़िथें च्वंसा न्याचास्वां, हँयचास्वां न्या थें, हँय्चिया त्वा थें हे च्वं। अले ककीचास्वां, मल्तास्वां, गोंगःचुलिस्वां म्वालिस्वां, सँचिकास्वां नं दुरुस्त व व हे चीज थें च्वं।

अभ्र गुगुं स्वां थजागु नं दु गुगु सदांया लागी मखु छन्हुं छन्हु जक स्वांया रूपे व्यवहार जुइ व खः पाहांचःरेया लुकुमा गाले लुकु बिना भोजन भपेत त्रिज्याइह्म लुकु महाद्यें त त्वपुइगु लुँबुँ वहःबुँ स्वां।

छ्योया सितुगूसि कमतातले न्हूसां पू मजू। थथे हे पू जुइ मसःगु मेगु स्वां त्वयम्वां खः, अयू ला थ्व हतरती भवा नं जुइ मसः। मेमेगु न्ह्याथे हे बांलागु स्वांया न्ह्योने नं सिह्लायू स्वांया महत्व गवलें सुम्ह मचि। सिह्लायूस्वां वाउँगु स्वां खः। द्वाफोस्वां मदइबले सिह्लायूस्वांया बुँ, पले-हः मदइबले सिह्लायू-हः व ज्वला ह्लायूकं मदइबले तकं सिह्लायूद्लं प्रतिनिधित्व या। नां सिह्लायू सां थ्व थुलितक चोखा कि शुचिनिचिया खँ न्ह्यथने माल कि 'ज्यापुत धयापिं सिन्हायू स्वां खः' धका उपमा बो। उकिं हे ला भी कवि चित्तधरं 'सितु व सिह्लायू स्वां' कवितायू 'सितु व सिह्लायू स्वां मदुसा जगतयू लयनि मखु पासा! धर्म मनूतयू' धका च्वया दीगु।

मनू सकल स्वया नकल व नकल स्वया सकल यायू माःह्म छम्ह कुतिकुतिसिचा धायू वा कलाकार धायू न्ह्यागुसां छता खः। बांला धका प्रकृतिया कृति स्वां जक स्वयां थ्व लुमदं, थ्वं थःगु कृति नं तयूत वा थःगु शीप क्यनेत वहःया गुनकेरा व लुँया लुँस्त्रां दयूकेगु यात। थ्व स्वयूबले बांला सां सुगन्ध ला वइगु मखु अयूनं ता तू व मू नं माःछि वं। स्वांया हः बांलूगु किंकिपा नं स्वांया हे ल्याखं दयूकुगु जुइ माः। दुरुस्त स्वां थें च्वंक भोँयागु स्वां नं दयूकु। अभ्र थुकी बास वयूकेत व हे स्वांया अत्तर नं लुइगु या। कपायू ग्वारायां अत्तरस्वां नं ला छता स्वां हे खत, भ्रंगः खेँ छको

ब्यँचं छको ब्वइ थें निको स्वां धका नां कायके दुगु स्वां। बाहा-पूजाया छाय् हइगु व माधमाध वइबले सकस्यां जोरां भेरे याना वइगु सीस्वां नं ला कृत्रिम जूसां स्वां हे खः। अभ सने न्ह्यापि मनूतयसं पाहांचःरेया लाभायागु तक नं स्वां दयकु। शिखतय् गुरु नानकया शव शिष्यतय् ल्यापु जुया च्वंतलें स्वां जुया वन धाइ।

स्वां सिर्फ छुइत व भेरे यायत जक मखु माःहना क्खायगु नं या। मिसातय् तिसा छ्यांया मतू, न्हायपंया कर्णफूल, ल्हाया बाजु, गःपःया हार, जँया, जँवी, जामाया थोने मवापं, तुती कलिल तक नं स्वांयागु दयकु। नेपालपुत्री पार्वती निसें शकुन्तला तक ला छाय् स्वांया तिसा आतक नं उलि हे ल्यना च्वंगु दनि। स्वां मिसातय् शिरया शोभा थें सधवाया चिं नं खः। भात मदुपि मिसातयत शिरे स्वां मदुम्ह धका धाइ। शिरया स्वां याकनं सुखूचिगु स्वया आइता फूगु अडकल याइपिं नं गुलिं दु। बालाची व पोंगास्वां तु स्वां हे खत तायमाः व कपायमाः नं स्वांमाः थें हे व्यवहार जू। सीकयात छाइगु अकायमाः जक स्वांमाः हे जूसां हनिगु ढंग पा। थौंकन्हे कापःयागु व चुरस भुना हइगु पितः सकं रंगं छिना स्वांमाः दयका हःगु खने दत। मचातय् निदँ बुदिं, प्यदँ बुदिं याना क्खायकइगु योमरि नं स्वांमाः हे ल्या जुइमाः बरु मचातय् योतले क्खाया मयल कि नय् नं ज्यूगु स्वांमाः। लाँचामरि लुइगु व घ्येत चौमरि छाइगु नं स्वांया हे परिमानं यागु खइ। वहःया तुलसीमाः व मोहमाः तक ला स्वां माः थें हे खः धाय्, तर गुलिं ध्वं नरशिरमाः तकं क्खाया तः। महावीर हनुमान ध्योया धासा खाइसिमाः

हे बरा यो। स्वांमा; द्येत क्खाय्के थें हे लँय् व खुसी ताताहाक वारपार नं याना तः। कवि भासं धासा कर्प छाइगु नं स्वांमाः खः। कवि कालिदासं सर्गते कलःखा च्वया वःगुयात थां स्वाय् म्त्राक किंकिनिजाल प्यंगु धका धया वन। अले मनूया नसा भयाया तिसा याना छेँयात क्खाय्का तइगु तुकंचा-माः नं छेँया स्वांमाः धासां छु पात ? अय् ला न्हू छेँ दना बौ बीबले व द्यो प्रतिष्ठा आदि याइबले अष्टमंगल व फयूगं लिसें पञ्च पल्लवं नं चा हुइके माः। स्वांमाः जक धया नं मज्यू, स्वांमाः क्खाय्गुली नं तःधंगु महत्व दु। स्वयंबरया स्वांमाः छमाः क्खाय् धुन कि लाखिमाः क्खाम्ह दुगुचा थें क्खाय्कुम्हेसिया मजुसे क्खाय्कुम्ह हे थःत ध्याकं दइगु। सिरपा बीत व साइत याना प्याहाँ वनेत स्वांमाः क्खाय्गु चाला आ नं तंगु मखुनि।

मचातय् भुतिमालि लाय्गु धाल कि मन व्वाइ थें भक्ततय् बांलागु स्वां खन कि थःपिनि क्यबे ह्वःगु स्वां मखुसां द्योयात छाय् यंकेत सकसक लगे जू। थः धलं दनेत धका मांम्हसें इन्द्रयात नेपाले ध्यंक पालिजास्वां काय्के हल, विचरा इन्द्राजुद्यो स्वां ज्वना स्वर्गे थाहाँ वने मलावं म्वा मनूया पञ्जाय् लाना यँद्या जोछि जात्रा याका च्वने माल। कृष्णयात कंस पाजुं कालिनागया शिरे च्वंगु स्वां काय्के छ्वया स्याय् त्यंगु ला खः, तर कृष्णया हके कालिनागया छुं जोर चले मजुया जक बचेस जुल।

स्वांया ता अनेक दु थें द्योयात स्वां छाय्गु क्रिया नं तःता दु। अष्टमी व्रत दनिबले द्वाफोस्वां व तिलाव्रतया छिकिछिकिस्वां मण्डले दिशा विदिशाया द्योपिनि नां ज्वना

छसिकथं ब्वइ। म्हपूजा व किजापूजा मण्डले क्रमः धायक तफोस्वां ब्वया उकी द्योने प्यंगू दिशा स्वका मत बी। गुलिस्यां अजूस्वांछा धका दिगुद्यो त अजूस्वां छायमाःपि दु। हानं गुलिस्यां गुंलां स्वां-पा फय् माःसा गुलिस्यां त्वंगले आजुद्योया स्वां-पा फइबले थःथितिपिसं कुका कु स्वां यंका ह्लाय् यंके माःपिं नं दु। उकिं मनूतयत थें हे थ्व द्यो त स्वां-वेँ धाइपिं नं उलिहँ मदु। थौंकन्हे न्ह्याम्ह तःधंम्ह विदेशी वःसां हत्तर-पत्तरं महात्मा गान्धीया समाधी स्वां छायके यंकइगु भारतया दस्तुर थें जुइ धुंकल।

भ्री न्ह्याथाय् द्यःके वंसां द्यो भागि याना वा तापाकं नमस्कार याना द्योया प्रसाद स्वरूप स्वां छकू छँ-यले तय् धुन कि तिनि द्यःके वना थें च्वनि। अभ्र द्यःके वय् मफुपिं छेँ च्वंपिन्त व लँय् ध्वदुइपिन्त स्वां-भाग नं ला थया हय् मानि। द्योया स्वां बीबले थजिम्ह जूसा ब्यूम्हं व कजिम्ह जूसा काम्हं अर्थात् कजिम्हं थजिम्हेसित अनि याय् माः। उह्म द्यो लुमंका लुसि कुतिं न्याना जक जूसां स्वां छकू छँ-यले तय् धुनेव तुतिं मथ्यंसां भ्री मनं निं व हे द्यःथाय् थ्यने धुंकइ। धलं दनिबले मिसातय् थः भातयात स्वां कस्वा व ग्वा-ग्वय् ळः ह्लाना बी माः। चारधाम तीर्थ चा हिला वइपिनि नं थःथितिपिन्त प्रसाद सहित स्वां तय्के छ्वयगु च्वलन दु। सिलुया तारिस्वां व नःक्वाया अश्वःस्वां प्रसाद स्वरूप वइगु विशेष स्वां खः।

द्यःत नैवेद्य दक्षणा आदि न्ह्यागु अनियाना छासां स्वां छसा अनियाना छाय् मज्यू। द्योया शिरे छुके माःगु स्वां ह्लापां थःगु शिरे निं थीकल कि पू जुइ धका थथे निषेध

याना तःगु जुइ। पुष्पाञ्जली जक पासःस्वां ह्वलिगु जुया तुती हे लाइ। महांका द्यो थें तःधिकःह्म द्योया छेँयले थ्यंक स्वां छुका च्वने थाकु चाइगुलिं ला मस्यु स्वां नं सिह्नः नं पाली हे जक प्वंका छ्वइ। द्येत स्वां छाइगु प्रकार नं अनेक तरहया दु। गुलिस्यां चतुर्मास प्यलाया हिं छता किसिम-यागु स्वां छासा गुलिस्यां वह:या गुनकेरा तिसा बिचा धका दच्छिया छको व हे स्वां छुका च्वनि। द्योयात स्वां लः छाइपिं नं मदुगु मखु। नीगु स्वां बाम्हं क्वया अङ्गथिल कि वा हाचां गाल कि पू जुइगु जक मखु द्योया पूस्वां नं बाम्हं क्वे थीके मज्यू व हाचां गाय् मज्यू। निम्बदेवीं वसुन्धराया स्वां हाचां गागु पापं फात्वा जुइमागु बाखं म्हीसं न्य जक न्यना मखु म्ये हे हाला च्वन। उकिं द्योया पूस्वां व धलं दनाया मण्ड:स्वां तीर्थे चुइकः वने मा:-लालापिसं मन्हुइमा धका।

स्वां प्रकृतिया थःगु कलाया करामात क्यनेत ब्वया तःगु ज्या जक मखु; स्वां मनूया कलाया चातुर्य क्यनेत अतिकं आवश्यकगु छगू दसु नं खः। स्वांया बखान याना मतःगु गुह्म जक कविया महाकाव्य, खण्डकाव्य वा मुक्तक कविता तक नं दइ? अथे हे थःगु लहाया शीप क्यनेत स्वांया चित्र मच्वःह्म चित्रकार, थमं दय्‌कागु अनेक वस्तुके स्वां बुट्टा मक्यूह्म वा मज्याह्म शिल्पकार, स्वांयात वासले ज्या मकाम्ह वैद्यराज व स्वांया जादुं मसाम्ह जीवधारी संसारे सु जक दइ थें? वनस्पति शास्त्रज्ञपिनि ला थ्व थः हे विषय जुल, मिखा तिसिना नुगले धौबजि बाय्‌का च्वनिपिं दार्शनिक-तय्‌सं नापं स्वानं अनेक ज्ञान थुइका का:, अले छम्ह संगीतकारं

जक स्वांयात अथें तोते फइ ला ? धात्थें संसारे स्वां धयागु द हे मदुगु जूमा वा स्वानं बिक ज्या छखे तया छूवःसा कला जक ला छाय् संसारया सभ्यता हे बाह्म सी बाम्ह म्वा जुइ।

मिसा कोमलताया पासा खः, उकिं मिसातयूत स्वां साप यो. धात्थेंया स्वां ला छाय् माल स्वांया बुट्टा तक नं इभि उलि हे यो। उकिं सपले छुइगु स्वां, सँय् तीगु क्लीप, सँचिका, स्वां बुट्टागु रिबोनया थ्वाकः; रुमार, लं, गा, जनी, परसि, मिसाकोट व लाकां तकं इमिसं स्वांफोया बुट्टा दुगु हे आपा ल्यइ। व नं बुह्लितय् लागी चीफोगु व ल्यासेतय् लागी तःफोगु धका छुटे याइ तिनि। सिह्नः तीगु व ला च्वइगु तकनं स्वां बुट्टा हे ला खः। स्वां बां लुइक सँकुलि तय्गु मिसा छु मिजं छु निखलकं उलि हे या, थौंकन्हेया शिरया शोभा हे थ्व।

मिसातय् थुभनं स्वां यया जुइ, थिमि नां नापं स्वांयागु छुना तःगु दु— चम्पा, केसरी, मालती, नर्गिस, डेजी, रोज आदि। मिजं-नां स्वांया नां खने मदु, अशोक नांगु स्वां दुसां थ्व स्वांया नांया अर्थे तया तःगु खइ मखु, अशोकया अर्थ शोक मदुम्ह नं खः। द्योनां-स्वांनां म्हितइबले हेकतं जक जूसां छगू पक्षं द्यो व मेगु पक्षं स्वांया नां छुना म्हितइ। खः बरु गुगुं स्वांया हे नांयात देशया नां बिया तःगु नं दु गथेः—नैपाली, थुकियात नेवारी फूल नं धा। थथे हे ग्वाय् दुगु वायात स्वांवा व छुं भिज्याय् फुलफुल वा वःगुयात स्वांवा गागु धका धया छुइ। नेपालया बौद्ध तान्त्रिकतय् छगू तःधंगु पूजाया छन्हुयात नं 'स्वां' धका धाइ।

स्वां जंगलया जक कसः मखु नगरया नं शोभा खः, अथे हे स्वां क्यबया जक पुकू मखु कःसिमोया नं धुकू खः। स्वांयात मीसं च्वच्छाया शिरे छुना तःसां आतक थ्वयात थौंकन्हेया वैज्ञानिक ढंगं सुसा-कुसा याय् मसःनि। कुसुममिया लाछी वा असं वंगले स्वां ग्यया वा न्याना जक नं ज्या चले याना बया च्वन। नेपागा प्यखेरं हाकुगुं चा हुला तःगु नगर जूसां निथाय् प्यथाय् दरबारे तोता पिने लुदंक स्वांया शोभा स्वय् आपुलु। पौर संस्थानया नामं भूगोल पार्क व लैनचौर जक दयां गा धका च्वनेगु स्वास्थ्ये प्वं दायकेगु खः। न्हूपुखूया स्वांमा नं शुभराज्याभिषेकया दिन तापाना वंलिसे सुखू चिनावं वना च्वन। योसां मयोसां वाउँगु तुनिख्यो छकू मदुसा स्वच्छ फसे मास छकों प्यू वनेगु हे गन? विदेशे थें मुक स्वांया जक प्रदर्शनी मीथाय् थयंगु खने मदुनि। ग्यानापु थथे हे जुया च्वन धासा मी नेपालया हे जक मुकतं स्वां ह्लना र्वानि ला मस्यु। छु कुतः यात धासा स्वां व सी मीसं काश्मिरयात लिफ्या वने मफइ ला? प्रकृति मीत ल्वःगु जलवायु ला बियाः हे तःगु दु।

पार्क मखुसां उमानया महत्व ह्लापा नं मदुगु मखु, स्वर्गया नन्दन, कृष्णया वृन्दावन उगु बखतेया माक विकसित उपवन खः। बेबिलोनया गार्डेन नं ला ह्ययगू आश्चर्य मध्ये छगू खः। बरु उबलेया कल्पबृक्ष थौंकन्हेया विज्ञानया रासायनिक प्रक्रिया मखा जुल। सञ्जीवनी बूटी नं छन्हु लुया हे वइ तिनि ला मस्यु। कोलाहलपूर्ण महले च्वनेगु स्वया मगमग धायक सुवास ह्लला, भःभः धायक ह्लिला च्वंगु बगीचाय् याकःचा जक जूसां चाहिला च्वनेगु अति न्ह्याइपु मजू ला?

थ्व सुयात जक मयइगु खइ ? स्वांया शोभा सुथे व सन्ध्याय् अभ्न विशेष जा । सिमा स्वांमां कवियात कल्पना बी, वैज्ञानिकयात प्रेरणा व भ्रंग:पंक्षीतयत उल्लास।

मूस्वां ह्लेत मूत व मेगु स्वां ह्यूकेत गथुतसें भाला कया त:गुलि भ्रीथाय् सकसिनं स्वांज्या सनेगु लाज्या याना मत:गु जुइ। तथापि क:सिया कसिस्वां जुया धगोस्वां लही थाकु धयागु सकसिनं स्यू। भौमचा ख्ँ ह्लासा नापं धगोस्वां थें लहिना ब्वलंका तयाम्ह धका तसकं विचा याना तयागुया उपमा बी। तर धगोस्वां प्यंस्वां धयागु छ्गा धका लालापिसं पीत ग्या ।

स्वां श्रृंगारया निमित्त जक मखु मेमेगु निमित्त नं उलि हे ख:। गोजाबुँ स्वानं ज्वर क्द: थें ताकुस्वानं कथुइ न्याया कं थागु ला। छिकिछिकिस्वांया तरकारी व आरेबुँया अचार नं मनुखं नया हे वया च्वन। आ थें पित: व पू बजारे न्यायूगु म्दुनिबले प्याख्वने तिसाया आपा ज्या स्वानं हे कया त: थें गुलाबजल मव:निबले ख्वलु पिचायूकेत स्वां जपा छुकइगु खँ न्यना तयागु हे दु। अभ्न स्वानं थ:गु जीवन हे दान बिया भ्रीगु इज्जत तया च्वंगु ला कपाय् स्वानं धका ख:। कपाय् स्वांया का व काया काप: जुया वय् धुंकुगु जक स्वया च्वनागुलिं काप: स्वांया हे परिवर्तित रूप ख: धका भ्रीत मच्वने धुंकल। स्वांया चूर्ण पराग थें स्वांया रस अत्तर ख:। वीरकुश महाराजं सुदर्शनायात स्वांमा: हना उकी थ:गु नुग:-खँ च्वंका स्वानं पुष्प व पत्र नित्तांया छ्कलं ज्या काल। मनूत ज्या याय् सया धाय् वा स्वांयाके

थजागु गुण दगा स्वानं भ्रीत आपालं ज्या बिया च्वंगु दु। अँ, न्यना जक तयागु जुया छता खँ धाय् हे ल्वः मन, भ्रीथाय् नेपाया अश्वस्वांया वासना फसं पुइके हइबले ल्हासाय् थ्यंक नस्वा वः हँ, थ्व खँ गुलि तक खः अनुभवी-तयूसं हे जक सी।

म्हयूखाया छँःयले च्वंगु कलिक, लापाच्चिया बुट्टा, लःया पीजा, तिमिलाया अश्वस्वां लसि वःगु लाञ्छन, प्रकृतिया हेकतंया स्वां खः— प्याखने नकल वइ थें। मनुखं भुइँचम्पा ब्वयूका व फोहोराया लःधायात रंगी विरंगी लाइटं क्यना नं स्वां थें च्वंका क्यं। तान्त्रिकतयूसं शिर, हृदय, नाभि आदि स्थाने अनेक वर्णया अनेक दल कमलया कल्पना याना तःगु दु। छन्हु भ्री चन्द्रलोकया सफरे वना च्वँच्वं लिफः स्वयूबले थ्व भ्रीगु पृथ्वी आकाश-कुसुम थें मखा च्वनिगु जुइ।

स्वां प्रकृतिया सन्तति, शोभाया क्रीड़ाङ्गन, सौरभया खानि व शान्तिया भण्डार खः। स्वां सौन्दर्य क्यना मोह जक याय् सः मखु थःलिक वःपिन्त कपटी मजुसे सुगन्ध नं इना बी सः, अले थः मूक जुया नं न्यं वःपिन्त सद्गुणया पाठ कने सः— व नं सकलें गुरु जुइ सः थें मखु, थमं याना क्यना हे। स्वाने भम्बः व लापाचां रस कया बिसि वनि थें मखु, कस्तिहां व हे रसया कस्ति मुंगु स्वया भ्रीसं नं स्वांपाखें अनेक गुण थःके पुंका काय्फु। माकलं थें स्वां स्यंकेगु गुण काय् धासा बिलकुल मज्यू। स्वांयाके पनपक्ष धयागु गबलें मदु। स्वां सदा न्हिला च्वनि,

सुगन्ध इना च्वनि । स्वांया आयु ची हा; थ्व याकनं भ्वा जुया वं ध्वगिना वं, थ्व स्वया कवितसें झीगु जीवन नं थथे हे क्षण भङ्गुर खः, उकिं सी न्ह्यो छुं ज्या याना वने फयके माः धयागु ज्ञान थुइके बिया तल। स्वां थ्वय् मसलकि स्वां हाग्यो जक मखु, कँथं नं सुइ यो धयागु नं मथुइकुसे मज्यू । फसं उखे थुखे चिच्चा दंका तःगु स्वां छथाय् मुनेगु व असमये स्वां कमतायगु इले हे होश दयके माः ।

थौं झीगु देशे निर्माणया प्रभात वया च्वन । पूर्वया गुँकचां सुर्दो ह्वयवं स्वांत नं न्ह्यलं चाय्कइ थें झीपिं इले हे जागरूक जुया च्वने सयके माल छु नुगले दुने च्वंगु देश-प्रेम स्वां ह्वयका नेपाल मांयात मुसुहुं ह्नीके माल । थ्व हे झीगु कर्तव्य खः, थ्व हे युग धर्म नं । अले जक झी स्वां लिसे ह्वना च्वनागु व झीत मामं ह्वयका तःगु सार जुइ ।

५—८—०१६ यँ

परिषद्‌या प्रकाशन —

(१)	योग-सुधा	स्व. योगवीरसिं
(२)	नेपाल भाषा गय् च्वयगु ?	श्री चित्तधर ' हृदय '
(३)	मस्तय् न्ह्यब:सा	श्री पूर्ण ' पथिक '
(४)	निबन्ध परिचय	श्री काशीलाल थली
(५)	साहित्यया सुलचं	सं. श्री रत्नध्वज जोशी
(६)	पुलांगु मे	सं. श्री ठाकुरलाल मानन्धर
(७)	गद्यपुच:	सं. रत्नध्वज जोशी
(८)	बिश्वन्तरया मचात दान	श्री धर्मरत्न ' यमि '
(९)	छ्वास	श्री केदारमान ' व्यथित '
(१०)	अर्हत् नन्द	श्री धर्मरत्न ' यमि '
(११)	याक:मिया चा	श्री चित्तधर ' हृदय '
(१२)	थूलिचा	श्री बकुण्ठप्रसाद लाकौल
(१३)	झीगु साहित्य	श्री चित्तधर ' हृदय '
(१४)	अंकगणित	श्री चन्द्रमान श्रेष्ठ
(१५)	पद्यपुच:	नेपाल भाषा परिषद्
(१६)	गद्यपुच: (२)	" "
(१७)	चीन लुमना: (अंग्रेजी दुगु)	श्री चित्तधर ' हृदय '
(१८)	मुनास्वां (कविता संग्रह)	सं. स्व. भैरव गोपाल
(१९)	खैयामया रूबाइ	अनुवादक श्री चित्तरञ्जन ' नेपाली '
(२०)	नेपाल संगीत (अंग्रेजी अनुवाद)	श्री चित्तधर ' हृदय '
(२१)	न:लि कविता (अंग्रेजी दुगु)	नेपाल भाषा परिषद्
(२२)	स्वां-सिह्न:	श्री फणीन्द्ररत्न वज्राचार्य

थाकू— हिमालय प्रेस, कान्तिपुर ।